

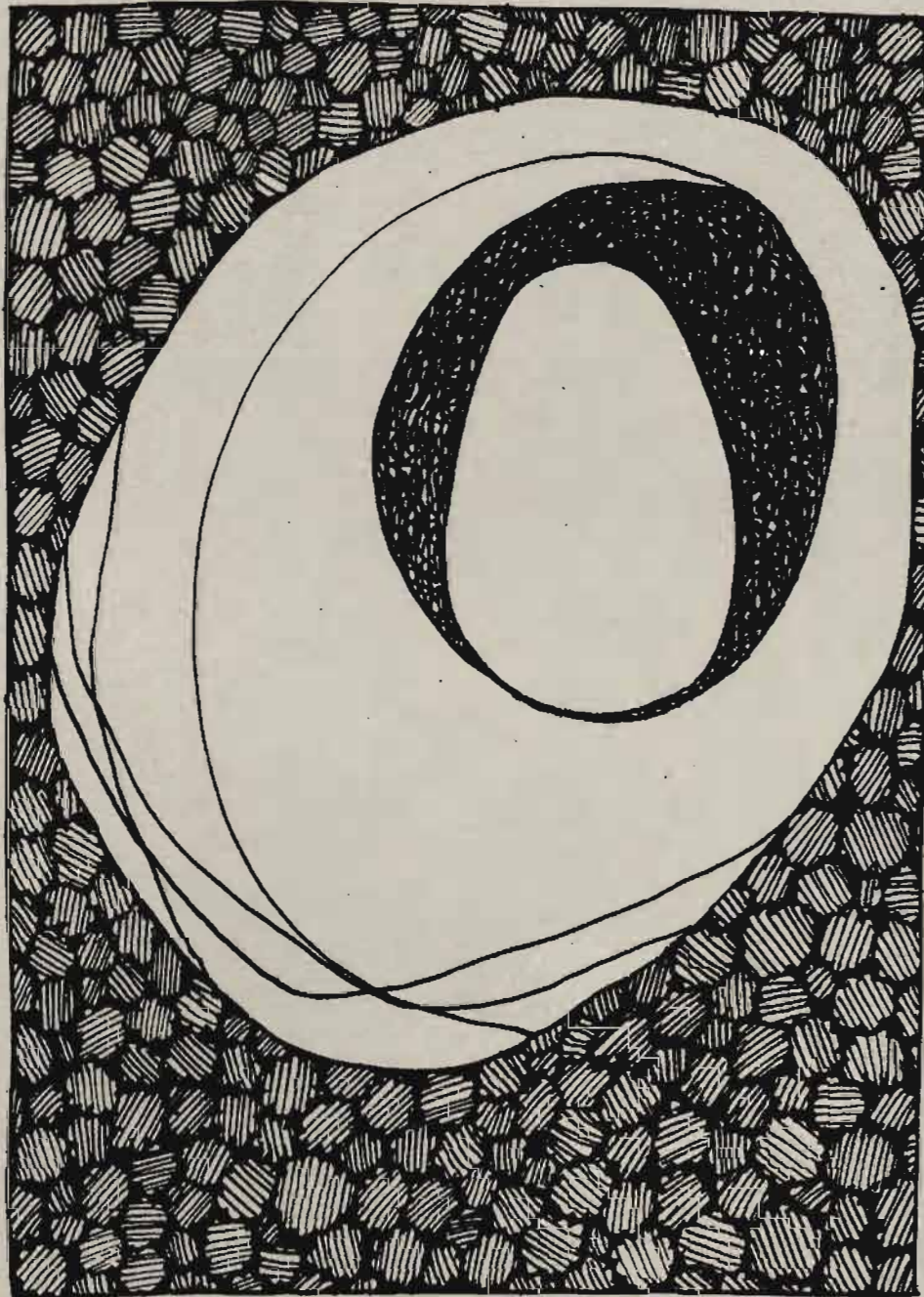
POSLEDNÍ GENERACE

7

IV. ROČNÍK
ČERVENEC 1995

časopis Hnutí DUHA pro obnovu přirozených vztahů.

POSLEDNÍ GENERACE

časopis Hnutí DUHA
pro obnovu přirozených vztahů
číslo 7, IV. ročník, červenec 1995

Vydává:
Hnutí DUHA – Přátelé Země
Česká republika

Adresa redakce:
Poslední generace, Hnutí DUHA,
Jakubské nám. 7, 602 00 Brno
Tel.: 05-42210438, 42212847
Fax: 05-42210347

Vedoucí redaktor:
Jakub Patočka

Redakce:
Jan V. Beránek
Katka Petrášová

Redakční rada:
Nada Johanisová
(České Budějovice)
Necla Heyrovská
(New York)

Jan Keller
(Frydek-Místek)
Ondřej Simon
(Středokluky)

Danuta Učnicková a Maroš Silný
(Bratislava)
Karel Škrabal
(Brno)

Petr Vozák
(Olomouc)

Helena a Juro Zamkovskí
(Banská Bystrica)

Kresba na titulní straně:

Katka Švehlová,
Ženský princip

Sazba:

Miroslav Švejda

Grafická úprava:
Rostislav Čuřík

Distribuce na Slovensku:
ABIES – vydavatelstvo
lesoochranárskeho združenia VLK
Tulčík 201, 082 13
Tel.: 091-94488

Cena:
12 Kč/Sk

Předplatné na rok 1995:
120 Kč/Sk

Předplatné do konce roku 1995
(od osmého čísla):
50 Kč/Sk

Podávání novinových zásilek povoleno
Oblastní správou pošt v Brně
č.j. P/3-3820/92 ze dne 18. 11. 1992

Podávání novinových zásilek povolené
Východoslovenským riaditeľstvom
pošt Košice č.j. 260-OPPP-1995
zo dňa 31. januára 1995.

Tištěno na recyklovaném papíře

Obsah Poslední generace č. 7/1995

Jakub Patočka: Šance zastavit Temelín1

PROJEVY KRIZE

Vojtěch Kotecký: Kam mizí naše zem?2

Zprávy ze světa3

Jaromír Bláha: Pohledme na nelesy!5

Herbert Girardet: Metabolismus Londýna6

Jan Beránek: Čtyři mýty o japonské energetice7

KOŘENY KRIZE

Jan Keller: Mýtus svobodného trhu (Nejpopulárnější dogmata ekonomů IV.) ..10

Globální problémy11

KOŘENY BUDOUCNOSTI

Františkine bylinky, Potulný sadař12

Hanka Okurková: Zelí13

Juro Lukáč: Prečo sa zvieratá nesmejú14

HNUTÍ

Spor o cestu ekologického hnutí (Jan Piňos: Proč se nám nedaří,

Jakub Patočka: Jak se nám daří?)15

DUHA NÁZORŮ, AKCÍ A KONFRONTACÍ

Děti tomu rozumějí (rozhovor s Annou Hradilkovou a Monikou Šatavovou) ..21

Jan Keller: Tak nám zrušili ekologii23

Jan Beránek: Japonské ryby a babiččini králíci23

Skutky: Otázky bez odpovědí • Libkovičká cihla: je načase míchat maltu?

Kampaň Amnesty International – Súdán • Brněnské letiště

podruhé • Boj o horu Pilsko • Bude Pernštejn obklopen

radioaktivními odpady?24-28

Šance zastavit Temelín

Jakub Patočka

foto: Martin Sedláček

Po světě stojí několik jaderných elektráren, které byly bezmála a nebo i docela dobudovány, a přesto nikdy nedodaly do rozvodné sítě ani kilowatthodinu, nikdy do nich nebylo navedeno palivo. Máme šanci připravit podobný osud Temelínu?

Bezpochyby. Podmínkou nutnou tu jsou faktické argumenty hovořící proti dostavbě. Argumenty etické (Komu dáme vyhořelé palivo?), ekologické (Co když to bouchne?), estetické (Viděli jste to někdy zblízka?), politické (Co na to místní lidé?) a nakonec i ekonomické (Víte, kolik korun „proletí chladicími věžemi“ denně?). Nebudu ale opakovat to, co tu nesčetněkrát rozvedli povolanejší. Zastavit Temelín je dobré. Pravda ale nemusí být nutně s vítězi.

Vždyť kdo proti nám v tomto sporu stojí? Západní jaderný průmysl, který tu cítí jednu z posledních šancí udržet se při životě. Nejmocnější průmyslový podnik v ČR, ČEZ a.s., jeho mohutná mašinerie stále dovednějších demagogů, kteří za sebou mají nepředstavitelné množství peněz a nesmírný prostor k propagandě. Česká vláda, ODS a Vladimír Dlouhý, kteří, když už nic jiného, s Temelínem spojili velkou část své prestiže. Chobotnice stále těsněji se provazující ekonomické a politické moci (za všechny ostudy jmenujme paní premiérovou ve správní radě ČEZ). Máme v této při šanci, když kromě argumentů nemáme snad v ničem navrch?

Bezpochyby. Podářilo se to před námi v jiných zemích lidem, jako jsme my, někdy se jim jejich situace, ať už právem či neprávem, mohla jevit ještě bezvýhodnější, než je ta naše dnešní. Dostavbě Temelína se budou do cesty plést nové a nové

překážky. Mohu si dovolit prohlásit to takto rozhodně, neboť při výstavbě jaderných elektráren je to tak pravděpodobné, jako že se sluně narodí s chobotem. Z toho důvodu je dokonce možné, že Temelín nebude nikdy zprovozněn, i kdybychom pro to nedělali vůbec nic. Je to pravděpodobnost maličká, ale je dobré o ní vědět. Havárie jaderné elektrárny na Západě, nedostatek prostředků (kontrakt s ExIm bankou není stále podepsán), bankrot Škody Praha, případně jiného z klíčových dodavatelů, demonopolizace ČEZu, prosazení úspor v energetice, prokázání uplácení některého z členů české vlády firmou Westinghouse – to jsou některé z událostí, které nelze vyloučit a které by Temelínu mohly vykopat hrob.

Zvláště pak, pokud mu k rychlému konci trošku dopomůžeme. Právě protijaderné hnutí bývalo jazýčkem na váhách, když jaderný průmysl dostával jednu vážnou ránu za druhou. Každý, kdo se odhodlá k činu, může být tou pověstnou stou opicí, jež nechá jadernou energetiku zmizet v propadlišti dějin. Patří tam.

Intuice mi říká, že osud Temelína není v rukou těch, kteří před dvěma lety rozhodli o jeho dostavbě, nybrž nás, kteří dnes váháme, zda vůbec máme šanci zastavit jej. Pokud se rozhodneme, že ji nemáme, zůstane tu sice, ale maličká. Pokud se rozhodneme, že ji máme, a budeme podle toho jednat, vzroste náramně. Osud Temelína může být v rukou hnutí proti němu. Když si budeme jisti svojí šancí, když budeme výborní a když budeme mít štěstí, dočkáme se zanedlouho na jeho místě kvetoucích jabloní.

PROJEVY KRIZE

Členové naší vlády s oblibou zdůrazňují, že Česká republika úspěšně překonala ekonomické problémy způsobené neefektivním socialistickým hospodařením a stala se nejspěšnější postkomunistickou zemí. V letošním roce očekáváme 3,5% ekonomický růst, jsme označováni za ostrůvek stability (Václav Klaus) či východoevropského tygra (Karel Dyba). Kde má ale český hospodářský zázrak své kořeny?

Bezespору je jich celá řada. Jeden z nich však stojí za pozornost obzvláště. Není sice jediným, a dokonce ani dominantním, o dnešním směřování naší ekonomiky ale mnoho vypovídá.

Vývoz surovin a prvovýrobníků byl u nás vždy považován za jeden z hlavních projevů neschopnosti komunistických (ne)hospodářů. Jaké překvapení tedy vyvolávají statistiky po několika letech reformem? Spotřeba surovin v České republice po roce 1989 poklesla. Do jisté míry ji následovaly i objemy těžby, nikoliv však stoprocentně.

Jedním z typických trendů charakterizujících českou ekonomiku po roce 1989 je totiž drastický nárůst exportu některých surovin a prvovýrobníků (výrobníků, jejichž výroba je energeticky vysoce náročná a působí značné škody na životním prostředí). Aby nedošlo k mýlce: jak dále uvidíme, není u řady surovin problémem jen tento nárůst, nýbrž jakýkoliv významnější vývoz. To, co můžeme sledovat nyní, jeho význam již jen akcentuje.

Je však situace skutečně tak hrozivá? Dostatečnou odpovědí by snad mohl být i fakt, že její vážnost vyprovokovala k aktivitě dokonce i ministři životního prostředí. Oprávněně však lze namítnout, že skutečnou motivaci jeho snahy zná patrně jen on sám, bude tedy lepší podívat se, o čem hovoří suché statistiky.

Uhlí

Těžba uhlí, zejména pak hnědého, s sebou ze všech činností, co jich jen obyvatelstvo naší země provozuje, přináší asi nejvážnější dopady na životní prostředí. Více než stovka pohřbených severočeských vesnic, desítky čtverečních kilo-

Kam mizí naše zem?

Vojtěch Kotecký

Naši předkové používali na stavbu obydlí stromy a zvířecí kůže. Kdyby tehdy sledovali úspornou konzervační politiku, zanechali by nám více stromů a kůží, nicméně dnešní hodnota těchto surovin by pro stavbu obydlí byla velmi nízká, neboť většina budov se dnes staví z betonu, oceli a skla.

Karel Dyba, Lidové noviny, 25. února 1994

metrů země převrácené naruby a údolí zavalená výsypkami, stejně jako poddolováním devastované Ostravsko hovoří za vše.

Vývoz hnědého uhlí stoupl z 1,95 milionu tun v roce 1988 na 4,62 milionu v roce 1993. Význam těchto čísel snad lépe přiblíží fakt, že hlušina vzniklá pro vytěžení jednoho milionu tun hnědého uhlí zabere na staré výsypce asi třicet hektarů, na nové pak hned sedmdesát. Bezmála tři čtvrtě čtverečního kilometru.

Při současné úrovni těžby dojdou přístupné zásoby hnědého uhlí někdy okolo roku 2020, její předpokládaný pokles toto datum ještě asi o deset let posunuje. Dlužno dodat, že pro obyvatele sužovaného Mostecká bude poslední hrábnutí velkorypadla znamenat spíše oddech.

Export uhlí černého pak za stejné období vzrostl z 3,55 na 4,70 milionu tun.

Tyto hodnoty nejsou však docela vypovídající, neboť nereflektují fakt, že v roce 1993 se do vývozu začalo započítávat i uhlí exportované na Slovensko. Na druhé straně ani tato změna zdaleka nepokrývá celý nárůst.

Vápence, cement a vápno

Pohlédneme-li na statistiky vývozu cementu, zjistíme, že to, co v případě uhlí vypadalo jako významný nárůst exportu, bylo jen relativně poklidnou idylkou.

Vývoz cementu z České republiky vzrostl v letech 1988-93 z 0,09 na 1,80 milionu tun, tedy asi dvacetkrát. Podíl exportu na celkové výrobě stoupl na 40%. Produkce cementu je přítom jed-

ním z nejdopudivějších odvětví našeho průmyslu. Těžba suroviny ve velkoplošných lomech ničí krajinu i jednotlivé přírodní útvary v ní. Z 29 provozovaných ložisek vápenců se 65% nachází na hranici či přímo uvnitř chráněných krajinných oblastí a národních parků, zdaleka nejzatíženější z nich je CHKO Český kras. Samotný provoz cementáren pak znečišťuje nejen ovzduší, ale často i široké okolí, které zasypává prachem. O jeho energetické náročnosti ani nemluvě.

Surový vápeneč je novinkou katalogů našich exportérů – před sedmi lety jsme ještě nevyváželi žádný. Dnes je to zhruba 0,18 milionu tun. Ředitelé Vápenky Čertovy schody (dceřiná společnost Lhoist SA) a Královodorské cementárny (dceřiná společnost Heidelberger Zement AG) se pokoušeli předsedu vlády přesvědčit, aby první z těchto firem dopomohl k licenci na roční vývoz 200 000 tun vápence.

Vývoz vápna, pro jehož výrobu platí prakticky totéž co pro cement, stoupl ve sledovaném období z 0,02 na 0,14 milionu tun.

Poslední kilogramy cenných vysokoprotismyslně sypeme i do cementárenských pecí, neboť se pro výrobu cementu nehodí a musí být pro toto použití speciálně upravovány (znehodnocovány), zmizí z našich ložisek asi za 180-200 let. Ostatních cementářských vápenců ještě nějaké zásoby zbydou. Zejména v přírodních rezervacích.

Drcené kamenivo

Vývoz drceného kameniva (tedy normálního stavebního kamene téženého v lomech) stoupl z 0,10 milionu tun v roce 1988 na 1,90 milionu tun o pět let později, jde tedy o nárůst asi 18-tinásobný. Česká republika stojí ve vývozu této komodity na prvním místě v Evropě (0,3 tuny na obyvatele v roce 1992). Drcené kamenivo tvoří asi 4% kubatury veškerého českého exportu. Při udržení úrovně těžby z roku 1993 vydrží *vytěžitelné* zásoby asi 200 let.

Těžba kameniva devastuje českou krajinu. Dochází k zásadním změnám jejího reliéfu, v několika případech – zejména v severních Čechách – až k úplnému odtěžení celých kopců, po kterých zůstane pouhé rozeklané krátery. Mimořádně, na celostátním objemu těžby se zhruba osmi procenty (v roce 1988 to bylo jen 6,1 %) podílí chráněná krajinná oblast České Středohoří, českého území přitom pokrývá jen asi dvě procenta.

Vývozní limity stanovené ministerstvem průmyslu a obchodu pro rok 1993 činily asi 20 % veškeré naší produkce. Pikantní je, že pro neprůchodnost hraničních přechodů nebyly nakonec využity – ačkoliv zájem byl.

Stavební písky a štěrkopísky

U přírodních písků a štěrkopísků je nárůst vývozu v letech 1988–93 osminásobný – z 0,10 na 0,83 milionu tun. Předpokládá se, že životnost veškerých našich známých zásob by mohla být asi 75–80 let (možnost vytěžít je skutečně všechny bývá ale považována za nereálnou), budeme-li však počítat jen

s ložisky, která byla v provozu v roce 1993, zkrátí se nám toto období na 25 až 30 let. Odborníci odhadují, že v příštích letech můžeme počítat s dalším tlakem na zvýšení exportních kvót, zejména v pohraničních oblastech a v Polábí (odkud lze písek lacině vyvážet loděmi). Vyjádřeno absolutními čísly, objem těžby od roku 1989 poklesl. V některých z okresů sousedících s Rakouskem a zejména s Německem je ale trend opačný – těžba roste, v jiných pak k poklesu sice došlo, činí ale jen asi dvacet procent.

Těžba písků a štěrkopísků velkoplošně devastuje krajinu, v řadě případů i vzácné ekosystémy říčních niv, a ohrožuje zásoby podzemních vod, které jsou na ložiska písků vázány. Asi 30 % veškerého exportu (ale jen 12 % celkové těžby) je soustředěno v chráněné krajinné oblasti Třeboňsko.

Sklářské a slévárenské písky

Zásob sklářských a slévárenských písků se neviditelná ruka trhu dotkla poprvé v roce 1993, do té doby byl export naštěstí nulový. Napoprvé jsme

stačili vyvézt asi 100 000 tun. Celkový objem těžby se ve stejném období spíše snížil, což je způsobeno restrukturalizací hutnictví a slévárenského průmyslu, ovšem těžba písků sklářských vzrostla.

Životnost našich zásob slévárenských a sklářských písků je 320, respektive 225 let.

Kaolín

Na rozdíl od mnoha jiných surovin nelze u kaolínů hovořit o jasném nárůstu exportu v posledních letech, objem vývozu od roku 1989 značně kolísá. Přesto ani zde není situace nijak růžová.

Pod obvykle užívaným souhrnným označením „kaolín“ se rozumí několik druhů surovin lišících se charakterem, způsobem využití i stavem zásob. Statistika ministerstva průmyslu a obchodu bohužel právě tyto rozdíly nereflektují.

Především je ale vývoz kaolínů problémem, aniž by vůbec k nějakému merkantnímu nárůstu muselo docházet. Zásoby některých druhů jsou velmi omezené a blíží se svému vyčerpání (porcelánský kaolín asi 290 let, keramický okolo 310 let, papírenský asi 46 let). Některé z nich lze do jisté míry nahradit

Proč si je nestaví doma?

Latinskoamerické nevládní organizace bojují proti plánům kanadských energetických společností AECL a Ontario Hydro, které chtějí v jejich zemích stavět jaderné elektrárny. Argentinská organizace Funam požádala kanadského premiéra J. Chretienia o ukončení „politiky jaderného kolonialismu, který může zahraniční zadlužení i stav životního prostředí v zemích Latinské Ameriky jen zhoršit.“ Honduras a Guatemala již odmítly kanadské nabídky na stavbu reaktorů, nyní probíhá kampaň v Chile. Tamní vláda je údajně nucena ke koupi reaktorů s tím, že na tom závisí možnost vstupu do obchodního paktu NAFTA.

The Ecologist Vol. 25, No.1

Dobrá zpráva pro rybáře

Deset milionů indických rybářů, jejichž živobytí ohrožovaly zahraniční společnosti lovící ryby v hlubokých vodách průmyslovým způsobem, přimělo svoji vládu, aby těmto společnostem přestala vydávat povolení k rybolovu. Vláda ustavila komisi, která bude zkoumat vliv dosavadní politiky v rybolovu na drobné rybáře a živnostníky. Zákaz pro cizí společnosti bude podle indického ministra výživy platit, dokud to zmíněná komise nevyzkoumá.

The Ecologist Vol. 25, No. 1

Zprávy ze světa

Domluva s byznysmany?

Zástupci severoamerických ekologických organizací se setkali s ředitelem deníku The New York Times. Žádali ho, aby jejich společnost přestala kupovat papír pro svoje noviny od firmy Mac Millan Bloedel. Tato společnost těží dřevo v Kanadě a je nejhorší z těch, které plní holosečemi kanadský prales Clayoquot Sound. Byla usvědčena z 86-ti ekologických zločinů včetně ilegální těžby na místech, kde je zakázána úplně. The New York Times (který za principy své práce prohlašuje bezúhonnost a profesionalitu) přislíbil, že svou spolupráci s Mac Millan Bloedem přehodnotí.

Na druhém konci Spojených států se dokonce radní města San Francisco rozhodli požádat o totéž firmu Pacific Bell, největšího vydavatele telefonních seznamů.

Taiga-News, No. 14

Solární vařiče místo dřeva

Společnost Solar Cookers International distribuuje vařiče se slunečním zdrojem energie v zemích, kde je nedostatek palivového dřeva, jako je například africká Keňa. Používají je i v uprchlických táborech, dá se s nimi péct chléb i vařit místní jídla. Uživatelé jsou s nimi údajně spokojeni, až na to, že úprava jídla trvá zpravidla o něco déle než na ohni.

The Verge, No. 8/1995

připravila Veronika Kucharská

jinými, jejichž zásoby jsou větší (kaolín, titanitidy), nicméně i přes to je nutno zásoby šetřit a za nepřijatelný proto považovat jakýkoliv vývoz.

Nárůst vývozu surovin a prvovýrobníků je u nás natolik obecný a výrazný, že bezesporu o významném trendu, charakterizujícím českou ekonomiku, můžeme hovořit.

Argumentace zdůvodňující, že je všechno v pořádku, neboť jde jen o klasický projev ekonomického principu komparativních výhod, neobstojí. Tento trend s sebou totiž přináší nejméně dva zásadní problémy: dochází jednak k nesmírným škodám na životním prostředí, ať již přímým či nepřímým, jednak k vyčerpávání zásob surovin, na kterých je – a s pravděpodobností blížící se jistotě – vždy bude – závislý jakýkoliv důstojný život obyvatel této země.

Jak jsme mohli sledovat u jednotlivých případů, mají těžba surovin a produkce prvovýrobníků významný podíl na devastaci přírody a krajiny i na znečištění životního prostředí u nás. Za zvláštní zmínku snad stojí, že těžba uhlí je považována za nejvýznamnější přímý ekologický problém České republiky. Charakter krajiny, do které jsou necitlivě zasazeny, zásadně mění i mnohé velké lomy a pískovny. Výroba cementu a vápna vede ke znečištění ovzduší s dopady na lidské zdraví i cenné přírodní celky.

Možná ještě důležitější než devastace krajiny je ale ubývání zásob jednotlivých primárních surovin. Údaje o jejich stavu uváděné výše jsou alarmující. Naše zdroje nejsou tak bohaté, aby *tohle* vydržely příliš dlouho. Suroviny se stávají limitou. K pochopení vážnosti situace si musíme uvědomit jejich klíčový význam. Suroviny jsou primárním ekonomickým vstupem, navíc se o ně opírá jeden ze základních sektorů moderního hospodářství. V sázce je však daleko více.

Existují v zásadě dvě varianty dalšího vývoje české ekonomiky. Dosavadní vývoj bezesbytku směřuje k první z nich, považované za „normální“ a doposud u nás jen relativně málo zpochybnované. Ta počítá s naším plným zapojením do hospodářství globálního. Při této alternativě by v principu bylo vše v pořádku. Dojde-li některá surovina, začneme ji jednoduše dovážet, třebaš i z druhého konce světa, bude-li to nezbytné.

Tato závislost na dovážených surovinách by ale v budoucnu mohla působit značné problémy. Přinejmenším nám hrozí ztráta reálné politické nezávislosti. Především ale nejsme jedinou zemí, kde se zásoby surovin ztenčují, a ostatní nebudou mít přehnaný zájem nás pod-

porovat svými, pokud ještě nějaké vůbec budou mít. Zde je nutno podotknout, že jsme země relativně chudá zejména na rudy a fosilní paliva, s významným nedostatkem energetických zdrojů obecně.

Lze samozřejmě spoléhat na možnost nahradit vyčerpané suroviny něčím jiným. Lidská invence vždy něco vymyslí, tvrdí obhájci dosavadního vývoje. Odvážnější z nich z toho dokonce vyvozují podivuhodné tvrzení, že přírodních zdrojů přibývá. Spoléhat se na tuto variantu bez jistoty úspěchu je však značným rizikem. Především ale i tyto náhrady bude nutno z něčeho vyrobit. Vesměs pohříchu – ze surovin.

Stále častěji se ale ozývají hlasy naznačující, že i z důvodů jiných, než jsou tyto, je globální hospodaření, postavené na unifikaci, převážení věci z jednoho konce světa na druhý a na vzájemné provázanosti, neudržitelné. Alternativou by pak měla být ekonomika postavená na

rozumné lokální a regionální soběstačnosti, drobném hospodářství, průmyslu zabezpečujícím naplnění místních potřeb.

V tomto případě ale činí úbytek zejména některých surovin naši situaci ještě nesnadnější. Lze si snad představit budoucnost českých zemí řekněme bez uhlí, ropy či mnohých rud. Dovedeme se ale obejít bez kaolínu, sklářských písků, cihlářské hlíny (známé těžitelné zásoby dojdou asi za 300 let) či šterkopisků? Obávám se, že bez těchto surovin je jakýkoliv důstojný život v této zemi prakticky nemožný, nemluvě již o tom, že jsou základem tradičních odvětví českého drobného průmyslu (sklářství, výroba porcelánu), na kterých bychom v budoucnu měli patrně opět stavět.

Extrémní tempo jejich čerpání možnosti národní, nota bene regionální soběstačnosti dramaticky omezuje. Suroviny se stávají limitou.

Prohlášení typu „životnost průmyslových zásob (...) lze především v oblasti nerudních a stavebních surovin počítat na dlouhá období“ (ministerstvo hospodářství, 9. května 1994) působí v konfrontaci s výše uvedenými údaji odvážně. Jak jsem se snažil naznačit, budeme zvláště tyto suroviny potřebovat snad vždy. Proto je třeba si uvědomit, že hovoříme o české ekonomice v neomezeném časovém horizontu. Bylo by tu tedy záhodno uvažovat v trochu delší perspektivě, než je pouhých několik desítek či stovek let.

Stoupající závislost naší ekonomiky na exportu surovin a prvovýrobníků má také velkou vypovídací hodnotu. Tento trend je jedním z nejvýznamnějších varovných signálů popisujících cestu, kterou se nyní ubíráme. Jde o jeden z nejvýznamnějších shodných rysů s vývojem zemí Třetího světa. Naše zapojování se do globální ekonomiky nebude znamenat sice nevábny, ale obecně očekávaný bezvýhradný vstup do klubu bohatých. Naopak, stává se z nás spíše zdroj surovin.

Právě proto, že suroviny jsou limitou jakéhokoliv dalšího vývoje, působí zvláště hroživě skutečnost, že tento stav zřejmě charakterizuje spíše dlouhodobý trend než nějakou momentální odchylku. Vývoj v nejbližších letech bude budoucnost naší země předurčovat hned dvakrát: jednak půjde o to, zda se udrží dnešní orientace ekonomiky (jehož je vývoz surovin typickým projevem a zásadní součástí), jednak o možnost nastolení jakékoliv reálné alternativy, která by vyčerpání surovin či významná závislost na jejich vývozu bránila nebo přinejmenším brzdila.

Literatura:

- Analýza využívání vybraných nerostných surovin v ČR z hlediska ochrany životního prostředí, MZP ČR, Praha, 1994
- Informace pro tisk, MH ČR, 9. května 1994
- Odpověď ministra průmyslu a obchodu Vladimíra Dlouhého na interpelaci poslance Pavla Seifera, 30. listopadu 1993
- Dr. Josef Janda, MZP ČR, osobní komunikace
- Lysenko, V.: Cement – výroba, vývoz, nepublikováno, 1993
- Dopis předsedů představenstev KDC, a.s. Milana Svaška a VČS, a.s. Jaroslava Bureše předsedovi vlády Václavu Klausovi ze dne 1. září 1994

Téma lesů se však většinou nevyskytuje na rejstříku problémů řešených ekologickými organizacemi. Bude to nejspíš tím, že s našimi lesy je vše v pořádku a netřeba o ně mít obavu. Jsou v péči lesníků, biologové a ekologové se jim zatím do jejich řemesla nepletou.

Podívejme se tedy, jak (nám) lesy „slouží“. Lesníci rozlišují tzv. produkční a mimoprodukční (nadprodukční) funkce.¹⁾

Produkční znamená, že nám lesy poskytují dřevo, dnes velmi ceněnou surovinu, dále zvěřinu a lesní plody. Mimoprodukčních (nadprodukčních) funkcí je hned několik:

- biologické (biodiverzita)
- klimatické (regulují mikro i makroklima)
- půdotvorné a půdoochranné
- vodohospodářské
- hygienické (zachycují mechanické i chemické zplodiny, tlumí hluk)
- estetické a rekreační.

Při hodnocení těchto funkcí se lesníci s ekologem dostávají do sporu. Mají totiž diametrálně odlišný názor na to, které funkce jsou důležité, na které je třeba při hospodářské činnosti v lese klást největší důraz, a které jsou jen honbónkem navrch. Lesníci považují za prioritní produkci dřevní hmoty, a podle toho také naše lesy vypadají.

O tom, že stav našich lesů je velmi špatný, není pochyb. Více než 60 % jich je poškozeno imisemi, nahodilá těžba (tzn. neplánovaná těžba poškozených stromů např. při větrných, hmyzích a jiných kalanitách) dosahují 70 %, místy až 100 %. Někde již teď dochází k jejich úplnému hromadnému zániku. Prognózy do budoucnosti jsou více než chmurné, zvláště vezmeme-li v úvahu citlivost zejména smrkových porostů na suchu a oteplování.²⁾

Z historie známe mnoho příkladů civilizací, které zanikly po té, co zahubily lesy ve svém životním prostoru.³⁾ Zatím se nezdá, že bychom se chtěli poučit. (Pozn. na okraj: Umělo fotosyntézu rovněž dosud nikdo nevynalezl a nezdá se, že by se to komu mohlo v blízké budoucnosti podařit).

Jaké jsou příčiny tohoto stavu? Analýza stavu našich lesů uvádí:

- dlouhodobě produkčně zaměřené hospodaření v lesích
- více než 200 let trvající odklon od přirozené druhové skladby lesů vedoucí ke vzniku monokultur
- narušení genových zdrojů lesních dřevin
- struktura majetkových vztahů s relativně vysokým podílem drobné držby lesa (do roku 1945)
- dlouhodobé neúnosné imisní zatížení

Pohledme na nelesy!

Jaromír Bláha

Pohledme na naše lesy! Pokrývají dnes zhruba 33 % rozlohy našeho státu, na každého z nás připadá 0,25 ha lesa. Lesy tak tvoří významnou složku životního prostředí.

- opuštění jemných forem hospodářských způsobů, nedostatečné využívání přirozené obnovy lesa a přílišné zjednodušování druhových skladeb, ke kterému došlo koncem 70. let; v 80. letech tak bylo holosečnou a násečnou formou obhospodařováno téměř 90 % lesů

- dlouhodobý nárůst spárkaté zvěře vedoucí k neúnosným škodám

- suché období⁴⁾

Z pohledu lesního hospodáře můžeme příčiny rozdělit na vnitřní (tj. způsobené nevhodným hospodařením) a vnější (způsobené jinými činiteli).⁵⁾ Jinými slovy: Z uvedeného přehledu je jasné, že největší škody v lese páchají lesníci a hned po nich imise (přidružený faktor).

Vůbec nejzávažnějším narušením stability lesů je změna přirozené druhové skladby dřevin a následně i ostatních složek lesního ekosystému. Lesníci prosazují převážně jehličnaté (především smrkové a borové) monokultury, které představují zdroj rychle rostoucího a technologicky dobře zpracovatelného dřeva. Hospodáři se většinou tzv. holosečným způsobem, přestože o negativním vlivu tohoto typu hospodaření nejen na les už dlouho není pochyb. Je to však zavedený, ekonomicky výhodnější systém.

Vinu ovšem nenesou jen dnešní lesohospodáři. (S názory Lesoochranářského zoskupenia VLK se čtenáři PG mohli seznámit v článkách Juro Lukáče v PG 4-5/94 a 1/95.) Devastace lesů začala již ve středověku a počáteční neregulované kácení a žďáření bylo od poloviny 18. stol. postupně nahrazeno řízeným pěstováním lesů, které dnešní vědní obor – lesnictví dovedlo k „dokonalosti“.

Přirozené lesy byly z 90 % nahrazeny lesy umělými. Mnohdy je sporné, zda lze takové struktury ještě vůbec nazvat lesem. Vhodnější by někdy bylo říkat jim spíše pole stromů. Jednotlivá kultura jedné plodiny. Najednou se vysází, najednou se sklídí. Však taky hospodaření v lesích řídí Ministerstvo zemědělství.

Daleko vážnější jsou však dopady na naše vědomí. Chodíme do lesa, vodíme sem naše děti a ona pole stromů vnímáme jako pravý nefalšovaný les. Zřejmě proto se nám zdá, že vše je v nejlepším pořádku, jak jsem předdeslal v úvodu článku. O tom, jak je tato devi-

ace chápání lesa nebezpečná pro jeho budoucnost, nechť si čtenář utvoří představu sám.

Podívejme se, jak můžeme lesům pomoci. Je zapotřebí obnovit stabilitu lesních ekosystémů. Nejstabilnější je původní les, ve kterém člověk nikdy nehospodařil. Takový

u nás už není a obnovit jej nelze. Naším cílem tedy bude tzv. přirozený les, který se původnímu lesu podobá druhovou skladbou, člověk v něm hospodaří, ale nenarušuje jeho podstatu. Budeme se snažit postupně obnovit jeho jednotlivé složky. Začneme u stromů. Je bezpodmínečně nutné pěstovat v lesích stanovištně přirozené druhy dřevin v přirozeném vzájemném poměru. To však nestačí, je třeba navrátit lesu vše, co mu patří. U některých druhů, zvláště rostlin, to nebude možné, neboť 800 let devastace nepřežily.¹⁾ U jiných druhů, zvláště živočišných, to může jít rychleji. Způsoby těžby dřeva a hospodaření vůbec se musí upravit tak, aby nedocházelo k tlumení „mimoprodukčních“ funkcí lesa.

Lesům musíme pomoci my. Budou-li o nich nadále rozhodovat pouze rigidní lesníci, změny se asi nedočkáme. MÝ také můžeme. Lesoochranářské zoskupenie VLK na Slovensku dokazuje, že možnosti máme. VLK brání slovenské lesy již skoro 30 let a výsledky se dostávají. Dokázali odvrátit likvidační projekt Světové banky na „ekologické obhospodařování slovenských lesů“. Jejich práci je v lesích východního Slovenska vidět, o akcích na záchranu Čergova bylo i slyšet.

Naše lesy jsou v horším stavu než slovenské, máme tedy nejvyšší čas začít.

Prameny:

¹⁾ Višňák, R.: Les v hodině dvanácté, rukopis připravované publikace pro nakladatelství Abies a Poslední Generace.

²⁾ Kaňák, K.: Nastupuje hromadné hynutí smrku?, Informační materiál Správy NPŠ, 1993.

³⁾ Lukáč J., Lesoochranářské hnutí – nutnost pre prežitie, PG 4/5 1994.

⁴⁾ Zásady lesnické politiky, Ministerstvo zemědělství, 1994.

⁵⁾ Zatloukal, V.: Lesní hospodářství a myslivost, shorník referátů konference Škody zvěří a jejich řešení.

Text je značně kritický k současným lesníkům a jejich činnosti. Soudě podle stavu lesů – oprávněně. Přesto však nelze na tomto místě nepřipomenout, že i v lesnictví existují reformní snahy, kterým je třeba přát úspěch. Je však otázkou, jak dlouho bude ještě trvat, než se prosadí proti strnulé většině.

Předminulou zimu jsem se procházel Londýnem jako zvláštní turista. Nezajímaly mě suvenýry, nefotil jsem si střídání stráží u královnina paláce, neobdivoval se obrazárnám a korunovačním klenotům. Pohyboval jsem se na docela jiných místech, zajímalo mě totiž, zda a jak se může toto město stát pro přírodu snesitelným.

Pronikal jsem do londýnského systému zásobování potravinami, procházel jsem místa od tilburských doků až po Západní mezinárodní trh v Heathrow. Sledoval jsem londýnskou kanalizaci, jak se vine od našich domácností k Ludgate Circus a dále do Becktonu a do čistírny odpadních vod v Crossness, která vypouští do Severního moře 12 000 tun splašků každý den. *Každý den.*

Šel jsem k Temži v Hamptonu, k místu, odkud čerpáme většinu vody

Metabolismus Londýna

Herbert Girardet

Zkusme si představit Londýn jako živou bytost, která tak jako všechna jiná stvoření potřebuje k životu pít, jíst, dýchat a... vylučovat.

ve scénách připomínajících pouliční nepokoje. Sledoval jsem městský energetický systém – od rafinérii ropy a plynojemů až po obrovské elektrárny, které vyrábějí elektřinu jen pro Londýn. V Novém Scorland Yardu jsem hleděl na monitory londýnského řídicího dopravního centra a poslouchal vyprávění o sisyfovských snahách rozplést londýnské dopravní zácpy. Rozmlouval jsem s doktory o dopadech výfukových plynů na zdraví, mezi které patří zejména astma, jímž trpí každé sedmé londýnské dítě. Diskutovali jsme o klimatických změnách, k nimž přispívá 160 000 tun oxidu uhličitého, jež Londýn vyfukuje každý den. *Každý den.*

Londýn nerozvíjí nový pružný a výkonný systém veřejné dopravy a do značné míry ignoruje i možnosti cyklistiky.

Londýn je velice komplikovaný organismus se zcela neudržitelným metabolismem. Zdroje jím procházejí lineárně, přičemž vůbec nehraje roli, odkud se herou, a končí jako odpad na skládce nebo jako splašky v Severním moři. Londýn recykluje jen 4 % svých odpadů, což je méně než kdekoli v jinde v Evropě, kupříkladu Vídeň recykluje 43 % svých odpadů.

Do Londýna se dováží ovoce a zelenina v ceně 400 milionů £ ročně. Z toho se asi 5 000 tun dováží z míst, jako jsou Kalifornie nebo Keňa. To je možné jen za cenu značných energetických nákladů, které jsou v ohromujícím nepoměru k výživné hodnotě potravin takto dovážených. Kupříkladu přelet manga z tropů do Londýna je šestsetkrát energeticky náročnější v porovnání s kalorickou hodnotou tohoto plodu. To stejné platí o rybách. Dopravit na trh tresku z Atlantického oceánu stojí v průměru stokrát více energie, než kolik nám jí dá, až ji sníme.

Londýn se tak spíše než centrem civilizace stal centrem *mobilizace*. Mobilizace obrovského množství zdrojů v zájmu obchodních a finančních institucí, jímž město patří především. V Londýně sídlí nejvíce mezinárodních bank ze všech světových měst, osmdesátiprocentní podíl na hospodářství Londýna mají služby, přičemž jen finanční služby se na ní podílejí ze 30 %. Ekonomika Londýna přitom není ledasjaká, s hrubým domácím produktem 84 miliard £ ročně je toto město na úrovni Saúdské Arábie nebo Ruska.

V Londýně jsou mobilizováni i lidé, musejí být v pohybu, bojují se svými bližními o místo na slunci, o práci, o zaměstnání, o peníze. Narušuje se tak základ civilizace, který tu definují jako dobrovolnou spolupráci více lidí ku společnému prospěchu.

Pokud se ovšem nevrátíme od mobilizace k civilizaci, příroda Londýn dlouhodobě nesnese.

z článku „From Mobilization To Civilization“ otisklého v Resurgence č. 167 přeložil a upravil Jakub Patočka

1. Vstupy (tuny za rok)	2. Výstupy (tuny za rok)
Voda 1 002 000 000	Tuhé odpady 8 200 000
Celkové množství paliva v ekvivalentech ropy 40 000 000	Průmyslový odpad 3 000 000
Potraviny 2 400 000	Odpad z domácností 2 420 000
Dřevo 1 200 000	Splašky vypouštěné kanalizací 7 500 000
Papír 2 200 000	Oxid uhličitý 60 000 000
Plasty 2 100 000	Oxid siřičitý 400 000
Skleněné nádoby 210 000	Oxidy dusíku 280 000
Plátové sklo 150 000	
Cement 1 940 000	
Cihly, panely, písek, štěrk 6 000 000	

Tabulka „Metabolismus Londýna s periferiemi, populace 7 000 000 lidí“

pro Londýn, a nahlížel jsem do nitra ohromného 80 kilometrů dlouhého potrubí hlavního přiváděče vody, který je zbudován 40 metrů pod městem. Navštívil jsem londýnské sklady dřeva, odkud se rozvázejí mahagonové okenní rámy a malajské překližky v množství, které v průměru odpovídá stu stromů z nedotčeného pralesa denně. Stopoval jsem odpady z londýnských domácností na jejich cestě na obrovskou skládku u Muckingu v Essexu, kam odvážíme 2 000 tun odpadů každý den. *Každý den.*

Navštívil jsem Londýnskou petrolejářskou burzu, kde se rozhoduje o budoucnosti ropy ze Severního moře

Kdybychom si na místo Londýna postavili New York, Los Angeles nebo Honk Kong, výsledek by byl obdobný. Ze srovnání s podobnými městy v Evropě vychází ale Londýn špatně. Má nejvyšší spotřebu energie na hlavu. Vinou špatných izolací domů přijde většina tepla vniveč. Motory automobilů lenošící v dopravních zácpách se podílejí na celkové spotřebě paliv v dopravě z deseti procent. Průměrná dopravní rychlost 10 mil (16 km/hod) je nižší než v Paříži. Dvě třetiny cest v Londýně se uskutečňují v osobních automobilech, většinou dotovaných služebních vozech. Na rozdíl od jiných evropských měst

Mýtus o efektivní energetické politice

Ani široké uplatnění moderních technologií nedokázalo zabránit prakticky totální závislosti japonského hospodářství na dovozu (nejen energie, ale i většiny surovin a dokonce potravin). Podle údajů ministerstva hospodářství musí Japonsko kryt asi 85 % veškeré spotřeby energie dovozem, především ropy, zemního plynu a nyní i uranu.

Při pohledu na tokijské mrakodrapy, z nichž každý spotřebuje 5 MW (průměrná česká elektrárna by při výkonu 250 MW uspokojila pouze 50 takových budov!), se nelze vyhnout pocitu beznaděje. Nedokážu si představit, jak by bylo možné ekologicky přijatelným způsobem pokrýt tak koncentrovanou a vysokou spotřebu. Jako by pro tuto zemi již nebylo východisko – jakmile z libovolného důvodu klesne dovoz energetických surovin, její ekonomika se zhroutí.

S nezvyklou upřímností, na jakou jsem u Japonců narazil vícekrát, nám zástupci velké firmy dovážející zemní plyn – po vylíčení svých plánů na několikanásobné zvýšení jeho dovozu a vybudování mnoha kogeneračních jednotek spalujících plyn – odpověděli na otázku „Co se stane, až nebude plyn?“ slovy „Jsme jen obyčejnou komerční organizací, která uvažuje v časovém horizontu nejdéle 20 let. Co bude, až plyn dojde, nás proto nezajímá. Je však pravda, že již nyní některé země, ze kterých dovážíme, začínají plyn ve stále rostoucí míře využívat samy a v budoucnu možnost dovozu od nich zřejmě výrazně klesne.“ Zbývá snad dodat již jen to, že i v případě plynu kryje dovoz celých 100 % japonské spotřeby.

Právě strategicko-vojenské zájmy (snížení závislosti na dovozu energie, možnost výroby jaderných zbraní) jsou hlavními důvody, jimiž vláda ospravedlňuje existenci a výstavbu jaderných elektráren. Japonsko je vlastně jedinou průmyslově vyspělou zemí, která stále počítá s obrovským rozvojem jaderné energetiky. Zaujímá třetí místo v žebříčku zemí podle počtu reaktorů (49 o celkové kapacitě 223 000 GWh) a oficiálních plány počítají v roce 2010 s provozem asi 100 reaktorů (480 000 GWh).

Je známým pravidlem, že takový rozvoj není možný bez silné pozice a pod-

Čtyři mýty o japonské energetice

Jan Beránek

Žádná země na světě nedokázala dosáhnout takových úspěchů při snižování energetické náročnosti výroby jako Japonsko. Celková spotřeba energie zůstává na úrovni poloviny 70. let, zatímco průmyslová výroba vzrostla za stejné období více než dvojnásobně. Japonské hospodářství tak spotřebuje na jednotku HDP pouze 2/3 energie v porovnání s průměrem evropských zemí. Těchto mimořádných úspěchů dosáhlo díky rychlému rozvoji moderních technologií na straně jedné a tlaku plynoucímu z naprostého nedostatku vlastních zdrojů energie na straně druhé.

Přes tyto nesporné úspěchy je stav japonské energetiky velmi skličující: přebujelé hospodářství, které rádoře překročilo možnosti dané přírodními podmínkami, zcela závisí energeticky i materiálově na okolním světě. Rozhodně tedy není příkladem hodným následování.

pory ze strany vlády. Ani Japonsko není výjimkou, spíše učebnicovým příkladem. Podobně jako ve Francii nebo u nás, i tam vláda centrálně stanovuje jednotné ceny elektřiny, udržuje monopolní postavení elektrárenských společností (v Japonsku je jich sice 9, jenže si vzájemně nekonkurují, protože každá funguje v jiném regionu). Nezávislí výrobci elektřiny dostali teprve nedávno alespoň právní možnost existovat, týká se to však jen malého počtu závodních elektráren. Ani ty ale nemají možnost dodávat elektřinu do veřejné sítě – přenosovou soustavu vlastní elektrárenské společnosti, které ji odmítají svým konkurentům poskytnout – zákon, který by nezávislé výrobce hájil, vůbec neexistuje. Podmínky téměř identické s našimi jsou tedy ideální pro budování jaderných elektráren, které by v důsledku své finanční náročnosti, těžkopádnosti a rizikovitosti neměly ve skutečně tržních podmínkách šanci.

Mýtus o bezpečnosti jaderných elektráren

Vzhledem k vysoké hustotě osídlení, několika desítkám jaderných reaktorů v provozu a silné tektonické činnosti je pro Japonce otázka bezpečnosti elektráren velmi důležitá. Jejich jaderné elektrárny patří svým technickým zabezpečením mezi nejlepší na světě. O tom, že projekty jsou jisté dobře promyšleny, svědčí také minimální plocha pozemku, na kterém stojí. Zejména v porovnání s našimi kolosy ruského typu jsou i ty největší japonské elektrárny malé a kompaktní, což přispívá ke zdání bez-

pečnosti. Nemají ani u nás nezbytné ohromné chladicí věže, protože všechny stojí na pobřeží a pottubí s horkou párou chladí přímo mořská voda.

O bezpečnosti svých elektráren japonští politici zřejmě příliš nepochybují, jinak by těžko mohli povolit výstavbu největšího komplexu jaderných reaktorů na světě (elektrárny Fukušima-1 a 2 mají celkem 10 reaktorů o výkonu dohromady 8000 MW, tedy téměř odpovídající celostátní výrobě elektřiny v ČR). Přesto došlo během 90. let ke dvěma významným událostem, které důvěrou veřejnosti otřásl: havárií JE Mihama roku 1991 a zemětřesení v oblasti Kóbe letos.

K havárii na JE Mihama došlo 9. února 1991 na druhém reaktoru (500 MW) vybudovaném firmou Westinghouse. Jednalo se o jednu z nejvážnějších nehod „západních“ jaderných elektráren, která málem skončila roztavením aktivní zóny reaktoru. Zcela neočekávaně se na dvou místech utrhla trubka v parogenerátoru⁽¹⁾, takže došlo k úniku 55 m³ chladicí kapaliny. Úroveň radioaktivity sekundárního okruhu se v důsledku kontaminace zvýšila na 2000-násobek normální hodnoty. Havarijní systém chlazení reaktoru nefungoval správně a selhaly i přetlakové ventily. Jen díky štěstí se podařilo zabránit tomu, aby hodinu trvající nedostatek chladiva způsobil nejhorší – roztavení aktivní zóny reaktoru.

Díky nehodě vyšlo najevo několik závažných nedostatků, mj. poruchovost parogenerátorů a selhání havarijního chlazení. Především ale vyvrátila zásadní předpoklad o tom, že chladiče potrubí nemůže prasknout, protože dlouho před tím se v něm objeví drobné trhliny zjizvitelné a odstranitelné při pravidelných prohlídkách. Trubka na parogenerátoru JE Mihama se totiž odtrhla na obou koncích neočekávaně a bez předchozích varovných signálů. Zarážející je i následná liknavost Komise pro jadernou bezpečnost, která odmítla omezit provoz reaktorů stejného typu do doby, než se vyšetří příčiny a průběh nehody. Vláda toto rozhodnutí schválila s tím, že reaktory nelze dočasně odstavit proto, že za ně není náhrada a je třeba plně pokrýt spotřebu elektřiny...

Druhou událostí odhalující nedostatečné zajištění reaktorů je zemětřesení, ke kterému došlo letos 17. ledna v ob-

lasti Kóbe a Ósaky. Japonská architektura je považována za vysoce odolnou vůči zemětřesení. Zemětřesení Hanšín o síle 7,2 Richterovy stupnice na počátku roku však tento mýtus tragickým způsobem vyvrátilo. Zřítily se i pilíře dálnic a železničních tratí, které byly z hlediska seismicity považovány za neznámé.

Ochrana před zemětřesením je přitom právě v Japonsku základním předpokladem bezpečnosti jaderných reaktorů. V souvislosti se ztrátou důvěry v proklamovanou odolnost běžných budov byly publikovány i informace o seismické ochraně jaderných elektráren. Ta se samozřejmě liší podle jejich lokality a stáří, nicméně maximální přípustné zrychlení se u jednotlivých reaktorů pohybuje od 150 do 670 Gal²⁾, průměr je 300 Gal. Zemětřesení Hanšín však dosáhlo zrychlení až 833 Gal. Kdyby se tedy poblíž epicentra nacházela jaderná elektrárna, katastrofa by byla zřejmě neodvratná.

Ačkoliv se ukazuje, že ani japonské technologie na jaderné reaktory nestačí, oficiální představitelé si to nepřipouštějí a plánují počet reaktorů během příštích 15 let zdvojnásobit.

Mýtus o vyřešené otázce radioaktivních odpadů

Provoz padesáti reaktorů zanechá poměrně velké množství vyhořelého paliva, vysoce radioaktivního a nebezpečného odpadu. Jeho uskladnění a konečné uložení je v Japonsku o to složitější, že se jedná o hustě osídlené ostrovy.

Japonsko patří mezi několik málo zemí, které nechávají své vyhořelé palivo přepracovávat. Při tomto procesu se z bohaté směsi různých radioaktivních izotopů oddělují uran a plutonium. Uran lze zpětně použít při výrobě čerstvého paliva, plutonium je strategickou surovinou umožňující výrobu jaderných zbraní. Přesto velká část vyhořelého paliva zůstává nevyužitelným vysoce aktivním odpadem, jehož bezpečnou likvidaci je potřeba zajistit. V žádném případě se tedy nejedná o recyklaci, jak se to občas snaží průmysl interpretovat. Ve skutečnosti celkový objem radioaktivních látek vzroste, protože vyhořelé palivo je rozpouštěno v různých kyselinách a tím se ředí. Výsledné odpady jsou pak v kapalné formě, která je mnohem náročnější na další manipulaci (převoz, skladování, uložení) – proto se zatavují do skla.

Přepracování vyhořelého paliva se kromě těchto nevýhod nevyplácí ani ekonomicky, protože je velmi nákladné. Státy, které vyhořelé palivo přepracová-

vají (Francie, Velká Británie, Rusko), to dělají především z důvodů strategických, protože tím získávají základní surovinu pro výrobu jaderných zbraní. Také u Japonska hraje tato motivace významnou roli. Vládní představitelé dali několikrát najevo, že zásoby plutonia mají potencionálně sloužit též k tomu, aby Japonsko bylo v budoucnu schopné čelit jaderné hrozbě ze strany Číny a dalších asijských zemí vlastníci jaderné zbraně (Indie, Pákistán). Tyto zřetelně formulované postoje však vyvolávají nelibost jaderných mocností, protože v případě realizace oficiálního programu přepracování by Japonsko po roce 2010 vlastnilo třetí největší zásoby plutonia na světě, celkem 80 – 90 tun (na výrobu jedné jaderné hlavice je potřeba 4-8 kg).

Vláda tyto protesty jednak odmítá a prohlašuje, že jaderné zbraně vlastnit nehodlá, jednak je vyvrací s tím, že plutonium využije v rámci mírového programu jaderné energetiky. První argument je sporný, protože sama několikrát naznačila svoji snahu čelit jaderné hrozbě Číny. Druhý argument je zcela falešný, protože již Francie v 50. letech ukázala výbuchem své první jaderné nálože, že nelze zajistit oddělení mírového využití jaderné energetiky od využití vojenského. Tuto skutečnost dokazují i další země, které podobně jako Francie získaly přístup k jaderným zbraním na základě využívání civilních reaktorů (Indie, Pákistán, Izrael). Jasně mluví i příklady řady vojenských a polovojskových režimů, které argumentují svým právem „mírově“ využívat jadernou energii, ačkoliv o jejich skrytých úmyslech nemůže být pochyb (Severní a Jižní Korea, Irák, Írán, Kuba, Brazílie, Filipíny diktátora Marose a další).

I když tyto politické důvody jsou podle mého názoru dostatečným argumentem proti přepracování a šíření jaderné energetiky vůbec, vraťme se k problémům životního prostředí a zodpovědnosti za ně.

Jak bylo řečeno, při přepracování se vysoce aktivní odpady rozpouští v různých kyselinách a dále se zpracovávají. Jde o nesmírně složité procesy, jejichž výsledkem je velké množství především kapalných radioaktivních odpadů nejrozličnějšího složení. Část z nich se „likviduje“ vypouštěním do moří, část se ukládá do podzemních úložišť a zbytek (vysoce aktivní odpady) je skladován v nádržích.

Vzhledem ke složitosti celé technologie existují na celém světě pouze tři místa, kde se v komerčním měřítku přepracovává: La Hague ve Francii, Sellafield ve Velké Británii a Čeljabinsk na Urále

v Rusku. Na všech místech dochází k závažnému znečištění životního prostředí, především kontaminaci vod a půdy. Například v Sellafieldu je kontaminováno několik desítek kilometrů přilehlých pláží, radioaktivita se prokazatelně kumuluje v rybách a způsobuje zvýšený výskyt zhoubných nemocí u lidí (jedná se především o rybářskou oblast). Ještě horší je situace v Rusku, kde do životního prostředí pronikají i vysoce aktivní odpady z prosakujících jímek a při poměrně častých nehodách.

Japonsko nyní nechává své vyhořelé palivo přepracovávat ve Francii a v Anglii, do budoucna však počítá s rozhodujícím podílem na provozu nového zařízení THORP v Sellafieldu (podle oficiálního povolení Inspekce ŽP se po jeho spuštění může zvýšit celková radioaktivita kapalných výpustí o 900 % a plyných emisí o 1100 %) a s vybudováním vlastního přepracovacího závodu.

Při přepracování v zahraničí se postupuje tak, že stát, který dodal vyhořelé palivo, musí odebrat zpět kromě využitelných produktů přepracování (uran, plutonium) také všechny vysoce aktivní odpady, které během přepracování vznikly. Jejich přeprava, často na velké vzdálenosti, přitom představuje další velké riziko znečištění životního prostředí. Závažné je i potenciální nebezpečí teroristického útoku na loď vezoucí nebezpečné odpady a plutonium.

První převoz odpadů z Francie do Japonska se odehrál letos na jaře za velké pozornosti sdělovacích prostředků. Zaoceánská loď Pacific Pintail vezla na palubě 28 kontejnerů s vysoce aktivními odpady zatavenými do skla. Nebezpečný náklad vyvolal ostré protesty více než 35 přímořských zemí, které ležely poblíž některé z možných tras (plán cesty zůstal přísně utajen). Ačkoliv se převoz tentokrát odehrál bez nehod, během příštích 10 let jej má následovat mnoho desítek dalších. Řada zemí trvá na jejich zastavení nejen kvůli reálnému riziku, ale i nezodpovědnému přístupu zúčastněných zemí.

Japonský ministr zahraničí Johei Kono totiž předem oficiálně odmítl jakoukoliv zodpovědnost Japonska za případnou havárii a vzniklé škody, pokud bude převoz probíhat podle standardů MAAE (Mezinárodní agentury pro atomovou energii). Podobně na námitku ohledně nevhodného typu transportních kontejnerů (použitá ocel SUH-309 je vysoce náchylná ke korozi) odpověděla Japonská komise pro atomovou energii slovy: „To je problém Francie. My odpovídáme pouze za bezpečnost odpadů na území Japonska.“

Japonské úřady rovněž odmítly zahájit veřejně projednávání o možných vlivech převozu na životní prostředí a bez dalšího vysvětlení prohlásily, že „i v případě potopení všech 28 kontejnerů by byl dopad na zdraví lidí zanedbatelný“.

Kontejnery s prvními 14 tunami vysoce radioaktivními odpady byly uloženy do meziskladu u městečka Rokašo (severní cíp ostrova Honšú), přestože místem, kde je umístěn, prochází dva aktivní seismické zlomy. V přístavu Rokašo lze ještě dnes spatřit trhlinu v betonovém molu způsobenou zemětřesením z minulého prosince.

Do roku 2010 by se zde mělo umístit nejméně 3000 kontejnerů. S takovými vyhlídkami však občané regionu nesouhlasí. „Stavějí tu věc, poblíž které by chtěl bydlet jen blázen. Nikdo z místních s projektem nesouhlasí, ale přesto nám jej vnutili. Kam půjdeme, když dojde k nehodě?“ ptá se sedmdesátiletý rybář Josaburo Takada. Naštěstí pro obyvatele zablokoval nedávno státní guvernér Morio Kimura snahu o to, aby se mezisklad přebudoval na trvalé úložiště. Poslední a rozhodující krok k likvidaci odpadů – konečné úložiště – v Japonsku stále nemají.

Na otázku, zda za této situace považuje za správné zvýšit v blízké budoucnosti počet elektráren na dvojnásobek, nám pracovník Ministerstva průmyslu a zahraničního obchodu pan Fučigami odpověděl s neobvyklou upřímností: „Jak s odpady s konečnou platností naložíme, zatím stále není jasné. Myslím si, že za takové situace bychom sice další reaktory stavět neměli, ale je třeba vzít v úvahu, že jsou nezbytně nutné k zajištění výroby energie“. Oficiální dokumenty z roku 1994 s jejich výstavbou jasně počítají.

Mýtus o pozitivním postoji veřejnosti

Zda se podaří tento plán realizovat, není jasné. V regionech, kde se doposud lidé za velmi tučné kompenzace s elektrárnami smiřovali, začínají v posledních letech slyšet hlasy odmítající další elektrárny. Některé lokality vhodné pro výstavbu elektráren jsou jimi již doslova přesyceny, např. jen v zálivu Wakasa severně od Tókja pracuje v těchto dnech 15 jaderných reaktorů. Problémy s nalezením nových vhodných lokalit přiznává i oficiální materiál ministerstva průmyslu, kde byla z tohoto důvodu snížena původně plánovaná výroba energie v roce 2000 o 20 000 GWh. Smělý cíl zdvojnásobení kapacity jaderných elektráren do roku 2010 však v tabulkách zůstává.

Je možné, že navzdory rostoucímu odporu veřejnosti vláda své záměry nakonec prosadí. Kromě velkých finančních dotací, které jsou osvědčeným prostředkem k umlčení alespoň části odpůrců, má k dispozici značné mocenské prostředky. Jednou z věcí, které mě v Japonsku překvapily, je totiž mimořádně silná a centralizovaná moc státu a značná pasivita občanů. Musím poznamenat, že ačkoliv si často stěžujeme na odevzdanost lidí u nás, jsme na tom ve srovnání s Japonskem ještě pořád velice dobře (alespoň podle toho, co jsem tam viděl a slyšel).

Přes značnou nechuť k vyjádření nesouhlasu a protestu, která se zdá být hluboko zakořeněná v samotné jejich kultuře, ochota Japonců přijímat nové jaderné elektrárny klesá. Týká se to zatím jen občanů přímo dotčených, kteří poblíž elektráren nebo nových lokalit žijí, i to je ale prospěšná změna.

Velký vzdor vyvolává také nutnost skladování vysoce radioaktivních odpadů. V převážně rybářské oblasti kolem meziskladu Rokašo se před příjezdem první lodi s kontejnery konala velká shromáždění a hladovky. Guvernér prefektury Aomori dokonce několik dní odmítal vydat souhlas s tím, aby loď v přístavu Rokašo vůbec přistála (finanční dotace pro region a vládní záruky o bezpečnosti jeho rozhodnutí nakonec změnil). Přestože vláda do meziskladu začala odpady ukládat, jedná se o nezanedbatelný signál toho, že ani v Japonsku nemá jaderná energie snadnou a jasnou budoucnost.

zpracováno na základě vlastních zážitků a těchto pramenů:

- Japan's Energy Situation and Future Energy Policy, Ministry of International Trade and Industry (MITI), Tókió, 1994
- setkání s panem Fučigamou (MITI), Tókió, 23. května 1995
- setkání se zástupci Tókió Gas Company, Tókió, 25. května 1995
- Nuke Info Tókió č. 22 (březen/duben 1991), 23 (květen/červen 1991), 39 (leden/únor 1994) a 46 (březen/duben 1995), Citizen's Nuclear Information Center, Tókió
- Safe Energy Journal č. 77 (únor/březen 1994), SCRAM, Edinburgh
- WISE NC

Poznámky:

- (1) parogenerátor = důležitá součást jaderné elektrárny, ve které horká voda z tzv. primárního okruhu chlazení ohřívá vodu sekundárního okruhu a mění ji na páru, která pohání turbínu. Primární okruh chlazení prochází přímo reaktorem a voda v něm je proto silně kontaminována radioaktivními látkami. Sekundární okruh je již otevřený a část vody z něj volně uniká do životního prostředí (pára z chladících věží). Ohřev sekundárního okruhu probíhá přes ocelovou stěnu tak, aby do něj radioaktivní částice nepronikly. K tomu slouží právě parogenerátor, kde horká voda z reaktoru protéká soustavou mnoha trubek zvenku omývaných vodou sekundárního okruhu. Vzhledem k množství tenkých trubek je parogenerátor jednou z nejzranitelnějších částí jaderné elektrárny. Při jeho poškození (porušení těsnosti) přitom dochází k úniku radioaktivních látek z reaktoru do životního prostředí.

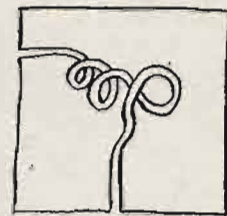
- (2) Gal (Galileo) = 1 cm/s²; jednotka zrychlení

Jaderná elektrárna Mihama

foto: Kenji Higuchi

KOŘENY KRIZE

Heslo volného či svobodného trhu stojí v centru úvah neoliberalních ekonomů. Na tomto hesle je zvláště hezky vidět, v jaké míře přestává být ekonomika vážnou a seriózní vědou a nakolik se stává pouhou ideologickou konstrukcí.

Jedna z nejběžnějších fint, s níž ideologie od nepaměti pracují, spočívá v používání slov a slovních spojení, která mají emotivně pozitivní konotaci, avšak v dané souvislosti velmi vágní a neurčitý denotát. Jde o to, že slovo libě zní, aniž by byl jeho obsah ve skutečnosti stejně žádoucí.

Kdo by měl například námitky proti svobodě, kdo by nemiloval volnost? Kdo by riskoval obvinění z tyranských sklonů, pokud by snad vyslovil pochybnosti o správnosti hesla, jež obsahuje tak přitažlivou a žádoucí hodnotu, jakou je právě lidská svoboda? Vždyť opakem svobody a volnosti může být přece jediné nesvoboda, útlak a manipulace.

Jakmile odložíme bleděmodré brýle ideologie, zjišťujeme, že skutečnost je přece jen o něco složitější. Termín „svobodný trh“ je v podstatě obyčejným eufemismem pro označení podmínek „deregulovaného obchodu“. A deregulovaný obchod sám o sobě vůbec nemusí znamenat absenci nesvobody, útlaku a manipulace. Za jistého, ekonomicky nerovného rozložení sil může naopak nesvobodu, útlak a manipulaci spíše posilovat.

Už na první pohled je podivné, že učení o trhu, které skloňuje svobodu a výběr ve všech pádech, vůbec nepřípouští jakoukoliv úvahu o hledání alternativ. Stoupenci svobodné volby bývají zároveň nejortodoxnějšími stoupenci jediné správné a přípustné cesty. K čemu je pak svoboda volby?

Ve skutečnosti se ukazuje, že „svoboda“ v rámci svobodného trhu je pojem povahy čistě technické a s možností běžných lidí určovat podmínky, za nichž budou směřovat, nemá příliš společného. V podmínkách svobodného trhu si svobodu privatizují finančně nejsilnější firmy a společnosti. Jedná se o jejich svobodu ve vztahu k omezením státního protekcionismu.

Mýtus svobodného trhu

Nejpopulárnější dogmata ekonomů IV.

Jan Keller

V rovině ideologie vypadá téměř každé dogma až neodolatelně lákavě. V případě dogmatu svobodného trhu se tvrdí, že se jedná o systém, jenž umožní směňovat zboží a peníze bez omezení bariér národních států. Tok směn nebude omezován žádnými umělými ochrannými překážkami, dotacemi ani zbytečnými cly. Obchodníci budou mít volnou ruku k tomu, aby zvyšovali objem pověstného koláče, do něhož se časem budu moci zakousnout i ti nejbědnější a nejvyhladovělejší. Tento příslib je periodicky opakován celých posledních dvacet let. Bohatství během té doby sice ještě nestačilo prokapat až k těm nejbědnějším, jak bylo slibováno, síly volného trhu však stihly získat politickou moc přesahující moc většiny národních států.

V rovině reality vypadá jako obvykle vše trochu prozaičtější. Svobodný obchod se rozvíjí mezi dvěma velmi rozdílnými partnery. Na jedné straně stojí velké finančně silné nadnárodní firmy,

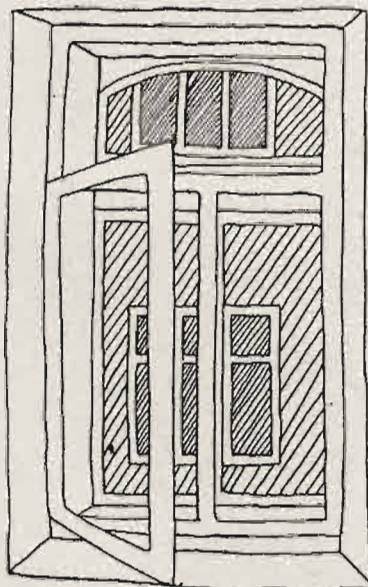
kterým se zejména v průběhu osmdesátých let podařilo s pomocí moderní informační technologie a deregulačních obchodních opatření ovládnout důležité sektory ekonomiky v celosvětovém měřítku. Jejich konkurenceschopnost je založena na schopnosti přenášet výroby na nevyhodnější místa, daná cenou pracovní síly, dostupností surovin, slabostí místních ekologických norem apod. Tyto společnosti kontrolují každá ve své oblasti výrobu, transport, financování i marketing dané komodity.

Již v polovině osmdesátých let kontrolovalo 200 největších nadnárodních společností jednu třetinu hrubého domácího produktu celé Zeměkoule. Mají pod kontrolou 70 % světového obchodu.

Partnerem ve svobodném obchodování jsou těmto firmám ekonomiky nerozvinutých států. V roce 1990 byly tyto státy zadluženy částkou 1200 miliard dolarů, z čehož dvě třetiny představovaly již úroky z jejich původních dluhů. Vyjednávací pozice chudých zemí je tímto dluhem omezena zhruba stejně jako vyjednávací pozice člověka, jenž shání peníze na vykoupení nejnutejších věcí ze zástavárny. V takové situaci si nikdo příliš podmínek klást nemůže a posuzovat jeho jednání jako svobodné může jen dokonalý pragmatik, anebo naprostý cynik.

Abyste byly schopny konkurovat, specializují se rozvojové země na výrobu či častěji pěstování omezeného počtu komodit, které musejí za každou cenu prodat. Tak jsou chyceny do pavučiny svobodného trhu. Mají jen velmi malý vliv na ceny svého exportu a žádný vliv na ceny importu (např. strojů, hnojiv a podobně). Prostřednictvím nízkých a regulovaných mezd jsou nuceny snižovat životní úroveň většiny svých obyvatel, aby se staly „tržně účinnějšími“.

Rétorika svobodného trhu přitom kryje skutečnost, že pět největších obchodních společností má dnes pod svou kontrolou 77 % světového obchodu s obilím, tři největší společnosti kontrolují 80 % světového obchodu s banány,

Otevřené soukromí kresba: K. Švehlová

jiné tři 83 % světového obchodu s kakaem, další tři ovládají 85 % obchodu s čajem. Země, která potřebuje vyvést některou z těchto komodit, aby mohla splácet své dluhy, pokud by nepřijala jejich podmínky, může zcela svobodně vyhlásit státní bankrot.

Heslo svobody má tolik přitažlivosti proto, že bylo v minulosti probíjováno ze zdola proti despotickým snahám nedemokratických států. V podobě „svobodného trhu“ je tohoto slova velice neomaleně zneužito. Svoboda nadnárodních společností je postavena opět proti státu, tentokrát však již zpravidla proti státu demokratickému, který vůči nadnárodním společnostem vystupuje v pozici slabšího. Jaký vliv má rozvíjení demokracie v rámci národních států na jejich vyjednávací pozici vůči firmám, jestliže patnáct největších nadnárodních společností (mezi nimi například General Motors, Exxon, IBM, Shell) má hrubý příjem větší než je hrubý domácí produkt více než 120 svobodných, avšak chudých zemí. Proč by mělo bohatství firmy Exxon či firmy Shell postupně překapat až k těm nejpotřebnějším? Rozhodně o tom vedení firmy, či akcionáři?

Svobodný trh je mýtem v situaci, kdy čtrnáct největších výrobců automobilů produkuje čtyři z pěti aut vyrobených ročně ve světě. Svoboda zapojit se do takového trhu jakožto producent je prakticky nulová. Zbývá jen svoboda

rozhodnout se, na který z nabízených a postjarmareční reklamou vychvalovaných automobilů se rozhodnu našetřit. Taková svoboda by ovšem Adama Smitha hluboce udivila. S takto deformovanou tržní svobodou nepočítal. S ničím jiným však nelze počítat ve světě, kde firma IBM kontroluje plných 60 % světového trhu s počítači.

Z hlediska ekologického není vůbec lhostejné, jak dopadne soupeření mezi regulujícími mechanismy působícími dnes na úrovni států a silami svobodného trhu, jež z principu jakoukoliv vněekonomickou regulaci odmítají a hodlají respektovat pouze regulaci typu nabídka – poptávka.

Cesty jsou přepčány kamióny převážejícími sem a tam náklady podobného či zcela identického zboží. Z čím větší dálky přijíždějí, tím bývá jejich zboží zpravidla levnější. Přijíždějí z míst laciné pracovní síly, a proto se jim vyplácí vyplývat cestou oceány ropy. (Transport v rámci mezinárodního obchodu je zodpovědný za osminu veškerého objemu ropy každoročně spotřebované v celém světě.)

Nadnárodní společnosti mají své jednoznačné priority: z hlediska zisků potřebují zvětšovat toky zboží, které se rozlévají v měřících kontinentů: z míst laciné práce a surovin do míst solventní kupní síly. Na svobodném trhu tak nevyládávají zúčastněné země, nýbrž držitelé finančních prostředků, kteří je pře-

sunují sem a tam podle výhodnosti místních podmínek.

Herman Daly patří k ekonomům, kteří upozorňují na to, že tento krátkodobý úspěch velkých nadnárodních společností je z dlouhodobějšího hlediska zhoubný nejen pro chudé země, ale paradoxně i pro země dnes ještě bohaté. Evropa i Spojené státy přísně reglementují pohyb pracovní síly přes hranice, neboť větší příliv chudých, a tedy relativně skromných, uprchlíků by vedl ke snížení průměrných mezd, a to by s nejvyšší pravděpodobností vyvolalo silnou nevoli rostoucího počtu domácích lidí vytěsňovaných do řad nezaměstnaných. Podle Hermana Dalého ovšem pohyb kapitálu za chudými dělníky do rozvojových zemí povede k naprosto stejným důsledkům – sníží mzdy v bohatých zemích a povede v nich k dalšímu zvýšení míry nezaměstnanosti. Nadnárodní společnosti nemají důvod, proč platit na Severu vysoké mzdy, mohou-li na Jihu platit mzdy nízké. Svobodný trh, jenž se nyní rozvíjí mimo jiné na úkor chudých zemí, stěží bude mít zábrany, naskytne-li se mu možnost rozvíjet se na úkor méně privilegovaných vrstev v zemích bohatých.

Pozn.: Konkrétní údaje jsou převzaty z publikace: Tim Lanoy, Colin Hines, *The New Protectionism. Protecting Future against Free Trade*, London, Earthscan 1993.

Indický parlament zamítl dohodu o TRIP

Horní komora indického parlamentu 24. března zamítl ratifikaci prezidentského dekretu, který nařizoval přizpůsobení indického zákona o vynálezech a patentech dohodě o TRIPs (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights – s obchodem spojené aspekty práv o intelektuálním vlastnictví), jejíž plnění vyžaduje Světová obchodní organizace (WTO). K rozhodnutí došlo po třech letech prudkých a někdy i násilných protestů desetitisíců indických občanů, kteří pod vedením rolníků vystupovali proti dohodě o TRIP projednávané Uruguayským kolem GATT. Indické zákonodárství umožňuje přejímání výroby patentovaných farmaceutických a zemědělských výrobků v zájmu ochrany zdraví, výživy a živobytí svých občanů. Dohoda o TRIP omezuje využití patentů ve všech třech zmíněných oblastech (a v mnoha dalších). Zatím není jasné, zda bude Indii zamítnuto členství ve WTO, nebo zda WTO upraví svá pravidla tak, aby Indii vyhověla. Indický parlament prozatím jmenoval komisi expertů, kteří před dalším posuzováním zmíněnou legislativní normu přezkoumají.

Globální problémy

Transevropské sítě nejsou pro ptáky

Více než třetina chráněných krajinných celků v zemích Evropské unie se nachází méně než 10 km od silnic nebo železnic, zahrnutých v plánu výstavby trans-evropských sítí (TEN). Vzdálenost více než osmi procent je přitom menší než 2 km. Ve Francii se ve vzdálenosti do desíti kilometrů od silnice nebo železnice nalézají 20 % důležitých ptáčích hnízdišť.

Uvedené údaje představují část výsledku prvního pokusu o zmapování ekologických dopadů programu TEN. Bohužel tato zpráva nepochází od EU ani žádného členského státu, nýbrž od ekologické organizace Birdlife International. Pokud se jedná o celkový dopad TEN na životní prostředí, je EU dosud značně nepodnikavá. Zmíněná zpráva by měla být impulsem, který by unii konečně rozhoupal k posouzení dopadů TEN na životní prostředí.

Concrete Action, č. 5, květen 1995

KOŘENY BUDOUCNOSTI

Istotne všetci poznáte mäta (mátu). Najznámejšia je pieporná (peprná) s hnedoborovou stonkou. Určite ju poznáte podľa vône. Tento druh je pestovaný, ale ľahko splanie. Rada vylieza zo zahrádok, ak sa jej darí, je celkom dravá, pokiaľ ide o priestor. Ďaleko častejšie však na najrôznejších miestach nájdete rôzne jej príbuzné. Poznate ich jednoducho – podľa nezameniteľnej mätovej vône. Najčastejšie rastú niekde pri vode alebo na vlhkej lúke. Ktorá je ktorá, sa pozná dosť ťažko, pretože tých päť základných druhov, ktoré u nás rastú, vytvára navzájom rôzne krížence. To ale vôbec nevedí, pít sa dajú prakticky všetky. Ak by vám niektorá zvlášť chutnala, môžete si ju pestovať aj vo vlastnej záhradke alebo za vlastným oknom. Stačí nechať časť stonky zakoreniť v pohári s vodou a potom zasadiť. Čaj z mäty piepornej sa používa pri zažívacích problémoch (podporuje tvorbu zažívacích

Františkine bylinky

štiav) a pri nachladení. Podobne ako väčšina bylín nemal by sa ani čaj z mäty piť dlhodobo (i keď je ukrutne dobrý). Doporučuje sa jeho pitie po šiestich týždňoch na 2–3 týždne prerušiť.

Tiež si nezapomnite nazbierať myšičkvost (řebříček). Zbierať sa môžu listy i kvety. Oboje majú nezameniteľnú nahorklú chuť a vôňu. Vďaka týmto vlastnostiam nám môžu vylepšiť chuťovú fádnu čajovú zmes, dodať jemne pikantnú príchuť sladkastým nálevom. Používa sa najčastejšie na úpravu menštruácie (spolu s alchemilkou – kontryhelom), ale neškodí ani mladým mužom, ktorým môže pomôcť pri žalúdočných problémoch (ak nejaké majú). A ak si na jar spomeniete, môžete si mladé lístky pridať do šalátov.

Takže pite, jedzte a buďte zdraví

zdraví vás Františka

Čas třešní vrcholí, blíží se čas meruňek a dlouhé letní noci svádí i praktického člověka k přemýšlení. A tak přemýšlím. Přemýšlím pod starou hrušní u cesty.

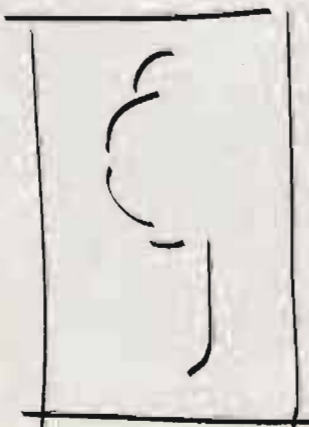
Lidi si myslí, že bude pořád čím dál líp. Dřív bylo hůř než teď a v budoucnu bude ještě líp. To je ale nesmysl. Tenhle strom by to dokázal každému vyvrátit jenom svejma letokruhami.

Roste si tu ta hruška už možná 200 roků a sázeli jí lidé, co byli jen nedávno zbaveni otrockého nevolnictví. Dneska už nikdo nepochopí, jak vůbec mohli přežít, když dělali celé dny na panském jako otroci a na vlastní políčka řepy a obilí jim zbylo jen trochu času po večerech a o nedělích.

Strom ale nevnímá bídu mezi lidem, ten

Potulný sadař

Zamyšlení mezi třešněmi a meruňkami

si žije podle toho, jak svítí slunce, jak moc prší nebo fouká. V jeho kmeni se pak střídají desetiletí širokých letokruhů z tučných let s nečitelnou směsí uzoučkých kroužků z dob nedostatku. Jednou bylo líp, jednou hůř. Když byl stromek ještě tenoučký, mohlo ho delší období sucha snadno zahubit. Dospělý strom byl na nepřízeň osudu připraven nejlépe, nyní ke stáru už to s ním ale jde postupně z kopce. Tak chodí život. Ne pořád lépe, více, dokonaleji, ale kolíbeme se na vlnách tu nahoru, tu dolů od narození k smrti.

A to myslím platí nejen pro stromy a lidi.

Váš Potulný sadař O.D.S.

„Zemňáky a zelí, to je pro hofery, zelé a zemňáky, to je pro sedláky.“ Tak se říká na Valašsku. Kromě všudypřítomných brambor totiž hečka se zelím nechyběla v žádné chalupě ani na statku.

Tato naše národní zelenina je prastarou potravinou, jež byla vypěstována z divoké kapusty rostoucí okolo Středozemního moře. Ve starém Římě se zelí užívalo na opilost i melancholii. Bylo v té době tak vychvalováno, že si každý tehdejší hospodář v zelí „postavil na zahrádce malou lékárnu“. Dnešní poznatky nám ukazují, jak správná byla dobrá pověst zelí. Obsahuje totiž dosti vitamínů A, B a C. Množství vitamínu C se dokonce v zelí celohodinovým varem sníží o pouhých 20 procent. Obsahuje také mnoho draslíku, vápníku i hořčíku. K uchování všech těchto zdravích prospěšných látek přispívá i nejstarší a nejlevnější konzervační úprava zelí, kterou je kvašení. Probíhá bez veškerých přísad samovolně působením bakterií mléčného kvašení. Ty zabraňují nejen hnilobě, nýbrž působí i velice příznivě pro trávení.

O tom, jak stará a jak rozšířená plodina zelí bylo, svědčí nejen mnoho lidových písniček, ale také starobylé a rozto milé obřady doprovázející snad každý krůček kolem něj.

„Hospodyně, sázejíc hlavatici, uchopí se za hlavu a modlí se: Dej nám, Bože, pěkné počasí, aby moje hlavatice se ujal a ve hlávky se skládala, aby byla od kořene kořenatá a od lupení hlavatá. Když pak všechno zasázela, poklopila na kraj prvního řádku veliký brnec vzhůru dnem, položila naň kámen a přikryla ho bílým šátkem pronášeje přání, aby hlavatice byla tvrdá jako kámen, hlavatá jako hrnec a bílá jako ten šátek.“

Strouhání a nakládání zelí patřilo k významným událostem v životě rodiny na sklonku podzimu. „Po všecké práci a když bylo cítit, že budú mrazy, sa zelé zrubalo a dovězlo do stodoly. Tam sa nechalo ovadnúť.“ Před strouháním se zelí očistilo – krajní listy se dávaly do bečky pro dobytek a čisté zelí se krájelo na čtvrtky. „Nakráté zelé odnášali ogaři v koši do kuchyně. Tam tatínek seděl na strůžku a hlávky mu podávali k rukám. Kolem dokola byly rozprostřité poste-

Zelí

Hanka Okurková

lové plachty, čistě vyprané, nesmělo sa na ně stúpnút botú.“

Potom se nachystala bečka, ta musela být řádně vydrhnutá (na velkých gruntech mívali až pětihektolitrové bečky, které neprošly ani dveřmi, a proto se musely stlouct přímo v komoře a tam také dosloužit). Připravil se kmín, sůl, cibule, křen, vinný list, nátěsta a jablíčka. „Potem přišli strýc. Maměnka zehřili vody z hrubý hrnec, dali do ní sódy a milému strýcovi udělali koupel na

V kuchyni kresba: Katka Švehlová

noby. Ostříhali mu pazúry na nohách a kartáčem odřeli. Koléj razu strýc zavískli. Než maměnka nedbali. Nachystali lipového té, aby sa strýc zehřili, a práca začala. Strýc, vlezenci v bečce tak hrubý, že im enom hlava tčala, pěknó nohama tlačili. Zelí bývalo chladné a tož koléj razu strýca zaozýbalo. Súsedi byli také zéjdení, a tož o šprým núza nebyla. A nemyslete si, že to bylo hned natlačené.“

Na spodek bečky se dávalo listů z vinné révy, vrstva cibule, jablek a kopru, na to se vysypal koš zelí, ušlapal se a zelí se řádně prosolilo a posypalo kmínem. Do každé vrstvy se přidávala cibule a jablka. Ta byla zvláště vyhledávána malými dětmi, které o ně sváděly boje. Maminka neviděla ráda, jak se děti babraly v zelí a hledaly jablka. Říkávala: „Já si nenechám zelé kazit!“

„Dyž bylo zelé natlačené, strčila sa z boku do bečky rúrka z vrbového proutku, aby voda mohla odtékat, a ráno bečku zvalali do sklepa. Zelé přikryli dřevěnými skřidlamy, na ty dali těžký kameň a bečku přikryli čistým šatem.“

Nejdříve se odebírala zelná voda – kyselica – zelnica. Zapíjely se jí pečené brambory a pila se také místo vody. „Bývali jsme jako křemeň.“ Za dva až čtyři týdny – podle tepla – bývalo zelí zkvašené.

Nakládání zelí se všude přikládala velká váha a hospodyně byla podle dobrého zelí chválena nebo haněna. Rozdíly v kvalitě záležely i na kraji. V dolině, kde se rodily velké zelné hlávky, se do bečky vybíraly pouze vnitřní bílé listy, kdežto vše ostatní naložili do bečky pro dobytek. Na horách nastrohali i vnější zelené listy a při neúrodě se přistrouhal i tuřín.

Na jídelním stole se zelí objevovalo každý den, a to jak syrové, tak vařené. Na jeden den se vařilo až pět litrů zelí a nejvíce se cenilo maštěné. Často bylo zelí jediným hotovým jídlem, které se mohlo nabídnout nenadálému hostu. Nabralo se mu z hrnce velkou dřevěnou lžící, ze které návštěvník i pojedl.

Často se dělaly zelné polévky. Kyselé zelí se uvařilo s kořením a klobásou. Zvláště se připravily brambory (v zelí zůstávají dlouho tuhé). Když bylo zelí dostatečně měkké, přidávala se zátřepka ze smetany, mouky a vajíčka. Hotovou polévkou se zalily brambory na talíři. Takto výživná bývala v málokteré domácnosti, mnohem častěji se připravovala chudší varianta. Z bečky se nabrala zelná voda, přidalo se koření a na konec se přidala zátřepka bez smetany. V dnešním jídelníčku se tradičně upravené kvašené zelí objeví málokdy. Tradice domácí přípravy se udržuje lůlavně na venkově, i když již ne v tak zásadním množství, jak praví další pořekadlo: „Zemňáky a zelé, živobyti celé.“

zpracováno podle knih M. Úlehlové-Tišchové: *Česká strava lidová (Družstevní práce, Praha, 1945)* a Jaroslava Štíky: *Lidová strava na Valašsku (Profil, 1980, Ostrava)*

Z lesa stúpa hmľa a pozdĺž jedlí sa ako džín plazí hore von zo strmého údolia. Mach ploňnik je napitý vodou ako najväčší mestský alkoholik vodkou a statočne plní svoju úlohu zadrživača vody. Aj keď je dávno po svitaní, slnko sa dá len horoko ťažko vytušiť. V tom pološere, poloteple a dýchania ubehaného vetra sa les cíti najlepšie. Jelene sa ospanlivo a znuzene prebrabujú v listí a čertvie, čo tam hľadajú. Jediná medvedica naširoko ďaleko, ktorá otehotnela bobvie s kým, zabáňa svoje mláďa od starého buka a sama z neho strháva kôru ako svoj nezameniteľný podpis. Rys po zbytočnej naháňačke srnca zmizol v brezinách a ani nevyčkal vlčicu, ktorá, celá pritisnutá k zemi, sa snaží nestratiť stopu zajaca. Ten tade preklučkoval medzi ťučoriedkami a zmizol na druhej strane údolia pred niekoľkými hodinami.

Tá atmosféra je niečo, čo v podobe slov je len slabý odvar skutočnosti. A preto je ju väčšinou zbytočne rozoberať. Na popise atmosféry prostredia zlyhávajú starí i noví adeпти literárnej vedy. Lesu sú literárne problémy ľudí úplne ukradnuté, a je to dobre. Les so zubačkami, salamandrami, kameňmi a mesačným svitom vytvára atmosféru. Pravú a ostrú ako škótska whisky. Literáti atmosféru opisujú. Keďže sú ľuďmi a nie zubačkami, salamandrami alebo kameňmi, tá ich atmosféra je presladená limónada bez vlhkosti, zimy a skutočnej krvi. Ale ako byť zubačkou, salamandrou, pieskovcom alebo vlkom?

Medvedica zatiaľ zmizla bobvie kde. Vlčica sa vrátila k brlohu a slnko na chvíľu vykuklo z ružovej hmly, aby okamžite zapadlo a odišlo svietiť kdesi do Austrálie. Mesiac dnes nevyjde, vlci to dobre vedia a chystajú sa na polovačku. Sova obyčajná niekoľkokrát zakvíka, jej potomok len znuzene prestúpi z nohy na nohu a nemo čaká ďalšiu myš. Piskory nahánajú chrobákov, mnohonožky so zvláštnym funením prežúvajú drevo zo zhnitého pňa, ktorý sa rozpadáva len preto, aby z neho vyrástli nové stromy a tak pokračovala recyklácia dreva v prírode.

Človek tu akosi nepatrí. A už vôbec nie so svojim krikom, ohňom a množstvom. Miliómy rokov spával s ostatnými zvieratami pod desiatkami súhvezdí našej Zeme. Odišiel odiaľ. A zabudol, alebo možno stratil väzbu na hviezdy, chrobákov, mach a mokré drevo. Izoluje sa od Zeme múrmi alebo aspoň plátnom, vo svojich domoch, chatách a stanoch. Bojí sa Zeme. Zaujíma ho viac on sám, vymýšľa psychoterapie, diéty, sociológiu a diskotéky. Na malých izolovaných ostrovcokoch Zeme si naivne myslí, že kresťanstvo alebo budhizmus mu nahradí stratený vzťah k stromom a hubám. Že znalosť latinských názvov

Prečo sa zvieratá nesmejú

Juro Lukáč

flóry znamená Poznanie Prírody. Vymýšľa plytké i hlboké ekológie, obnovuje indiánske rituály, vracia sa ku keltským cvičeniam. A nevidí, že stále v pozadí tohto snaženia je vždy len človek. Niečo mu chýba. Ale pre sebeckosť týchto snáh nevidí čo.

Les stojí bokom. So svojou atmosférou, hmlou a so smútkom. Ľudia cez vedecké poznanie chlorofylu alebo cez duchovné bádania sami seba nevidia tú atmosféru, ani ten les. Len jeho časti.

Jedľa objímajúca buka a chrániaca jeho telo v zime svojím ihličím je pre lesníka prejav akéhosi Abieto-Fagetum. Puknutý kameň zadržávajúci pôdu

kresba: Vanda Patočková

v dravom potôčiku je pre mineralóga pieskovec z slyšú a pre turistu podložka, ktorá mu umožňuje prejsť vodu so suchou nohou. Smrekové kmene z nezmyslenej, smrtiacej smrekovej monokultúry sú pre „Indiánov“ dobré na ttip a sovy s orlami umožňujú ochranárom získavať finančné podpory na ich záchranu.

Les stojí bokom. So svojou atmosférou, ktorá je neoznámitelná, nevtesnateľná do projektov a líšia sa od románových opisov, v ktorých krútiace sa potoky tečú cez zelené lúky, bez veľmi strmých údolí zaelánajúcich výhľadu a bez otravného hmyzu, ktorý zabraňuje filmovému, nerušenému milovaniu.

Ľudia prichádzajú do tejto atmosféry a každý primerane svojím technickým možnostiam sa snaží prírodu vylepiť. Lesníci s buldozermi ryjú nové cesty, aby

sa im lepšie približovalo drevo, turisti maľujú na stromy farebné pruhy, aby členovia ich oddielov neblúdili pri čerpaní nových síl do pracovného týždňa. Skauti likvidujú obtiažny hmyz, ktorí im bráni v príjemnom plnení bobríkov, trampí budujú chajdy, ktoré ich chránia pred nepríjemným dažďom rušiacim hranie pesničiek od Nedvéda. A ten, kto má kosu, aspoň vyrába anglické trávniky. Lebo tie sú „pekné“.

Les stojí bokom. So svojou atmosférou, ktorá je neoznámitelná a nevtesnateľná do ničoho.

Tráva nechce byť kosená, stromy rezané alebo aspoň orezované. Vlci nechcú byť lovení, ale ani pozorovaní, a orly kašľú na strážcov svojich hniezd. Len bardí, ktorí pochopili, nositelia génov divočiny vidia, že púpava nie je burina a breza lesný plevel.

Strmé údolie dovoľuje výhľad len na Malú Medvedicu a sova dlhochvostá márne hlboko hučí do polnočnej tmy. Hmla zmizla a obloha sa vyčistila, aby tak umožnila osvetlenie lesa tisícami hviezd. Ochladilo sa a salamandry čakajú v úkrytoch na slnečné teplo. Zato zmija sa tieň plazí vo vlhkom listí za starým piskorom. Na východe sa začína zosvetľovať obloha.

Možno nemusíte byť nositeľmi génov divočiny, aby ste to pochopili. Stačí obnoviť staré väzby medzi nami a hviezdami, medzi nami a stromami. Podporte obnovenie tejto väzby tak, že budete tráviť všetok svoj voľný čas v lesoch. A v nich čo najbližšie Zemi. Spaním pod hviezdami v lete, na jeseň, za mrazivých zimných nocí bez stanov, típi a chát bude pomaly silnieť puto medzi vašim telom a jedlami, medzi vami a pieskovcom. A začnete sa stávať súčasťou atmosféry lesa. Po desiatkach alebo stovkách spaní nebudete možno ešte nič pozorovať. Po tisícke určite. Bez duchovných učiteľov i vedeckých štúdií sa stanete orlom, vlkom, andezitom i bystruškou.

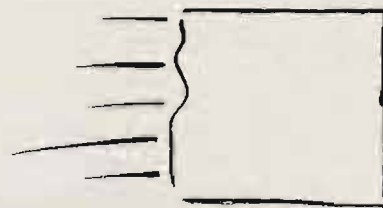
Cesta do lesnej atmosféry je dlhá a obtiažna. Znamená to menej sa starať o zloženie masla v samoobsluže a viac sa zaujímať o to, čo bolí les. Má to ale nepríjemné dôsledky. Tým, že sa stanete súčasťou atmosféry lesa, sa les stane aj vami. A zoťaté jedle vašimi odrezanými nohami. Zmytá pôda z holorubu vašou zoderatou pokožkou. A už nikdy nemôžete s úsmevom robiť čokoľvek iné, než bojovať o vlastnú záchranu.

Pochopíte, prečo sa aj zvieratá nesmejú.

I oni sú súčasťou lesnej atmosféry.

Výchádza Slnko.

písané v mokrom machu Čergova mesiac pred letným slnovratom 95

Spor o cestu ekologického hnutí

Stále více se šíří pochybnosti o správnosti metod práce ekologických iniciativ. Příčina nepochybně leží v poklesu zájmu veřejnosti o ekologická témata i v tom, že se nám nedaří dosáhnout průkazných úspěchů.

Tento spor o metodu se projevil už i v Hnutí DUHA. Hlavní proud v ekologickém hnutí považuje své snažení za neúspěšné a pátá, proč tomu tak je, hledá, kde děláme zásadní chybu. Tento stále rozšířenější přístup tu reprezentuje úvodní článek Jana Piňose „Proč se nám nedaří“. Jedná se o mírně zkrácenou verzi příspěvku předneseného na semináři Nadace Heinricha Bölla „PF 2000“, který se nesl v obdobném tónu celý. Text, přestože dostal oproti původní verzi některých změn, je příkladným reprezentantem těchto kritických hlasů.

Pohled redakce Poslední generace i Rady Hnutí DUHA na tuto otázku je jiný. Pokouším se jej ozřejmit ve druhém článku následujícího bloku nazvaném „Jak se nám daří?“. Přestože impulsem k jeho napsání byla analýza „Proč se nám nedaří?“ a zejména veliký zájem jejího autora o to, aby byla zveřejněna na stránkách PG, nereaguje přímo na ni. Jedná se o názory, které zrály několik let, obohacovaly se v mnoha diskusích (zejména s lidmi v okruhu Hnutí DUHA). Nyní jsem byl poprvé „přinucen“ k tomu, abych je zformuloval.

připravil Jakub Patočka

Nevyléčitelné i léčitelné nemoci aktivistů

Práce aktivistů ekologického hnutí trpí větším počtem významných nedostatků. Z hlediska jejich povahy je lze rozdělit na chyby (nazýváme je rizika) „vnitřní“ a „vnější“:

- I. vnitřní rizika (nevléčitelné nemoci z aktivismu)
 1. nedostatečná způsobilost (profesionalita) k dané práci: nedostatek znalostí, schopností, zodpovědnosti, vytrvalosti
 2. nedostatek realismu, přeceňování vlastních schopností: v cílech i plánu práce
 3. nezralost, naivita
 4. chaotismus, „nestíhání“, nespolehlivost
 5. konflikt práce – hra (u začátečníků), respektive práce – relaxace (u pokročilých)
 6. systém řízení, rozhodovací procedura
- II. vnější rizika (odstranitelná prací na sobě)
 1. zjednodušování, černobílé jednorozměrné vidění světa (ekologický primitivismus)
 2. myšlenková omezenost, život v uzavřeném kruhu sobě podobných, postavení mimo společnost
 3. ideologizace, indoktrinace
 4. separatismus – nechota sjednotit se a spolupracovat na společném základe

Proč se nám nedaří

Jarní úklid ve vlastní hlavě – i ve vlastních řadách?⁽¹⁾

Jan Piňos

Motto:

Pane, dej mi odvahu měnit to, co změnit mohu. Dej mi pokoru, abych snášel věci, které nemohu ovlivnit. A dej mi moudrost, abych jedno od druhého uměl odlišit.⁽²⁾

- dě, rivalita – konfrontační přístup, vytváření obrazu nepřítele
5. neschopnost komunikovat mimo hnutí, nepřesvědčivé vystupování na veřejnosti (negativismus, fundamentalismus, neznalost taktiky)
6. zanedbávání zpětné vazby, nevyhodnocování dopadů vlastní práce na veřejnost, neschopnost poučit se z chyb

Nedostatky zařazené do skupiny I. vycházejí z vlastní podstaty aktivismu. Bez nich by hnutí nebylo hnutím, ale profesionální institucí. Nelze je odstranit bez současného potlačení hnutí, jejich velmi nepříjemné dopady je možné pouze v maximální míře mírnit.

Je naším velkým štěstím, že fundamentální nedostatky jsou zároveň skryty pohledu zvenci. Lidé hodnotí dílo, nikoli porodní bolesti, za nichž přicházelo na svět. (Je naším velkým štěstím, že tomu tak je!)

Pravděpodobně máme ušlechtilější cíle než hlavní protagonisté dnešního svě-

ta. Ptejme se však sebekriticky, kolik máme schopností žádoucí změny uskutečnit, zdali jsme moudřejší a šikovnější než „oni“. (Nezaměňovat s politickou mocí a bezmocí!) A odpovězme si upřímně, že nejsme, ba někdy právě naopak. Proto budme skromní a pracujme na sobě!

Bylo by možné dále diskutovat o chybách ze skupiny I., ale v tomto příspěvku nehrají klíčovou roli.

Diskutujme nyní raději o rizicích z druhé skupiny. Jsou pro nás důležitější – jsou viditelnější a proto škodlivější, ale jsou zároveň i napravitelnější. Jejich povaha není fundamentální, ale spíše psychologická, komunikační a politická. Souvisejí s duchem doby (historická situace, společenské klima), ale především s naší vlastní nedokonalostí, nezralostí a nezkušeností. Představují snad jen naši přechodnou, vyléčitelnou nemocí. (Hranice mezi I. a II. není a nemůže být exaktní, neboť všechny nedostatky spolu vnitřně souvisejí. Dělicí čára vede nejpravděpodobněji terénem, kde ze své zkušenosti podvědomě tušíme hranici mezi „beznadějně nenapravitelným“ a „těžce, ale přece napravitelným“. Zvláště silní jedinci mohou překonat i bariéry zařazené mezi „neodstranitelné“. Hnutí jako celek ale stěží.)

Překonání chyb ve skupině II. nám budíž cílem, k němuž bychom se měli pro zlepšení svého veřejného působení dopracovat.

Obraz hnutí

Ti aktivisté, kteří řeší konkrétní problémy v terénu, přicházejí do styku s lidmi mimo uzavřený okruh své komunity. Dobře vědí, že obraz naší práce i nás samých není dobrý, a to v kvalitě i kvantitě názorů.

Na této skutečnosti se jistě nepříznivě podílí stav společnosti (hodnotový žebříček), povaha našich cílů (jsou ambiciózní) i „nemoci z aktivismu“. Ponechme nyní stranou tyto těžce změnitelné danosti a zaměříme se na to, s čím můžeme snáze a přitom s účinným výsledkem pohnout.

Zlepšení naší práce s veřejností se mi zdá být nejsnadněji řešitelnou a přitom klíčovou proměnnou v rovnicích, které nám připadají často až k zoufání bezvýsledné. Může to být neuralgický bod, konec provázku vyčnívajícího ze skličujícího gordického uzlu, v němž se životní prostředí ocitlo. (Libkovicové byly také úhelným kamenem v neřešitelném labyrintu severočeských problémů).

Zamysleme se nyní nad chybami ze II. skupiny ve vztahu k veřejnosti a zejména ke společenským osobnostem, které bychom rádi získali pro jasnější akci na obranu přírody. Následující rozbor může trochu osvětlit hořký fakt, proč ti to lidé už dávno neklepou na naše dveře.

1. Černobílé vidění světa je doménou mladých lidí či fanatiků. Neschopnost objektivního úsudku je věc, která odpuzuje nejen odborníky a novináře, ale odrazuje obecně všechny lidi, jimž je více než 20 let a jejichž IQ není menší než 80.

2. Omezenost myšlenek a projevů k nám osobnosti (a zejména umělce), ale ani veřejnost nepřiláká. Kolik ještě bude potřeba stereotypních blokad, kolik kostlivců bude primitivně strašit v našich brožurách a kolik gramatických chyb ve svých tiskovinách otiskneme, než pochopíme, že tudy cesta k lidem nevede? Zvláště těm chytrým a citlivým, o jejichž přízeň usilujeme, tahle kaše moc nevoní.

Jak dokazujeme v praxi, že máme na to, abychom změnilí svět k lepšímu? Kolik kulturních obzorů jsme překročili? Kolik akcí ukazujících naši fantazii a tvůrčí schopnosti jsme veřejnosti předvedli? Jaký příklad dáváme lidem svým „podnikatelsky“ nezdravým způsobem života, nehezky vyjadřováním a odpudivými kancelářemi?

3a. Nebudeme si namlouvat, že jako lidé veřejně velmi činní neděláme politickou práci. Někteří z nás dokonce dospěli k přesvědčení, že bez změny systému nelze nalézt a udržet nutnou globální harmonii mezi přírodou a civilizací.

Uvědomme si ale prosím riziko toho, že některé naše projevy, jež jsou po

zásluze chápány jako politické, mohou lidé (a zase: nejvíce nezávislé osobnosti a zejména umělci) vnímat negativně – ztratí k nám důvěru. Ne snad, že by se těmto lidem veřejná práce protivila a při slově „politika“ by dostali osypky, ale neradí se – v jakékoli oblasti – pohybují jako slon v porcelánu. Naši kategorické žádosti o odvolání ministra životního prostředí objevivší se zčistajasna ze dne na den nemusejí proro zrovna dobře porozumět.

3b. K sektářství máme snad ještě daleko, i když některé naše projevy svědčí o opaku deklarované otevřenosti a snašenlivosti.

Není třeba zdůrazňovat, že lidé u nás jsou na ideologie a doktríny po zásluze citliví. A nedá velkou práci jim vysvětlit, že představujeme nové nebezpečí pro jejich nově nabytou „svobodu“. Systém bezpochyby využije (a už to i dělá) této účinné cesty, jak nás znemožňovat (dalším osvědčeným způsobem je kriminalizace).

Tato snaha bohužel padá na úrodnou půdu nejen u členů ODS, ale právě i u společenských osobností. Zdá se, že řada z nich má díky své minulé perzekuci panický strach ze všeho, co je označeno jako „levicové“, ačkoli to není nic víc než hloupá nálepka.

(Před rokem 1989 byli ekologové pronásledováni jako třídní nepřítel zprava, dnes prý představují nebezpečí zleva. Ekologickému hnutí jde však o věc, politickými hesly se nezabývá.)

4a. „Separatismus je paradigmatickým dneška, vyrůstá z kořene rostoucího individuálního i kolektivního sobectví a soutěživosti přerůstající v otevřené nepřátelství,“ popsal Ivan Dejmal tuto rakovinu prorůstající všemi vrstvami společnosti a ve všech měřítcích: od válek za národní státy až po tichou nevraživost některých českých aktivistů.

Ta jistě vyplývá i z racionálních důvodů – soutěže o omezené zdroje financí, nových spolupracovníků i mocných příznivců. Ale trvalé selhávání snah o spolupráci se pouze vysvětlit nedá. Jinak bychom proti rozumovým argumentům postavili jiné a zjistili, že spolupráce se přece nakonec vyplácí.

Musí tu být ještě jiné, hlubší a temné impulsy. Stáváme se – nevědomky – obětí plíživého zla, které možná přivodí globální katastrofu dříve než ekologická krize, kterou každý tak hekticky na svou vlastní pěst odvracíme.

Rezignace aktivistů na spolupráci, vyjádřená lapidárně: „Je to zbytečně zabývaný čas, stejně se tam zase nic nevyřeší,“ zní jako nedomyšlená výmluva. Konstatuje zlý stav, ale nesměřuje ke kořenu problému a jeho nápravě. Myslím, že prostě nemáme právo takto lacině rezignovat.

4b. Apriorní konfrontační přístup a vytváření obrazu nepřítel je již silnější disharmonií, kterou lze vystopovat v našich vnitřních vztazích i veřejném vystupování. „Kdo nejde s námi, jde proti nám, a kdo jde proti nám, dělá to se zlým úmyslem,“ charakterizuje tento postoj Tomáš Škrdlant.

Chyba je také v paušalizaci a generalizaci. Například: „Co státní úředník, ro lump. Je to nesmysl, všude jsou spojenci. Nikoho nezískáme, když jej předem odepíšeme,“ říká Martin Říha.

Zdá se, že rakové bojovné uvažování a vystupování je nejenom neetické, ale i nepraktické. A také ukazuje na malou fantazii autora. Stojí například za úvahou, zda na lživý pomlouvačný článek o Hnutí DUHA ve Svobodném slovu bychom neměli kromě jistě zaslužené žaloby odpovědět také pozitivně laděnou a chytré vymyšlenou veřejnou akcí. Ta by totiž mohla nejen vyvrátit lež, ale i napravit pošramocené veřejné mínění mnohem lépe než i případný kladný výsledek soudu.

Zůstat třeba i neústupný, ale vstřícný a otevřený vůči těm, kdo vidí svět jinak než my, je nejen znakem moudrosti, ale i chytrosti: takový přístup se bude stále více vyplácet. Cesta k přežití už dál nepovede přes oddělování a boj. Autority tvrdí, že nové světové paradigma bude ve znamení tolerance, solidarity, vzájemného pronikání a spolupráce.

5. Naše černobílé vidění, uzavřenost v ohraničeném myšlenkovém světě a přezíravé i konfrontační zhlížení na ty, kteří ještě nedorostli k našemu „pravému poznání“, společně s nedostatečnou kvalifikací a „nemocemi z aktivismu“ nutně vedou k tomu, že naše vystupování většinou nebudí důvěryhodnost. Ačkoli ještě nedávno bylo životní prostředí na prvním místě v žebříčku lidských starostí, dnes se nám nedaří lidi získat.

Můžeme nadávat na vládu, že udělala z tržní ekonomiky posvátnou krávu, novou ideologii. Můžeme si stěžovat na média, že dávají přednost malichernostem a násilí. Můžeme zehrat na kulturní obec pro její pasivitu ve veřejných postojích počínaje Bosnou a konče Libkovicemi. Můžeme být smutní z toho, že prezident mlčí k věcem, s nimiž asi těžko vnitřně souhlasí. Můžeme odsuzovat lidi, že přijali překonané západní ideály soupeření a konzumu. To všechno můžeme a nebudeme daleko od pravdy. Málo nám to ale pomůže.

A jak se projevujeme my? Lidé se o nás dozvídají – v rozporu s naší skutečnou činností – většinou prostřednictvím konfrontačních akcí (v médiích příliš často něco blokuje a velice zřídka utěšujeme lidem domy, pořádáme konference a vedeme kroužky pro děti), který my sami zpestřujeme zbytečnými

fundamentalistickými projevy. (V časopisu určeném střednímu proudu není nutné zdůrazňovat, že pojidání banánů je odsouzenibodné.)

6. Pravdivý obraz o nás je zkreslen sdělovacími prostředky. Co o tom ale víme, a hlavně – co z toho vyvozujeme? Pramálo.

Nedostatečně známe a vyhodnocujeme dopady své práce na veřejnost. Někdy neznáme ani odezvu svých akcí v tisku, natož mezi lidmi. Zanedbáváme sledovat společenské dění, takže pak pracujeme jakoby ve vakuu.

Chybí nám zpětná vazba, postrádáme korektiv pro plánování práce i konfrontaci svých představ s realitou. Proto máme také nadbytečné potíže s uskutečňováním svých vizí.

Práce s veřejností a médii

Často příliš mnoho pracujeme a příliš málo nebo špatně svou práci lidem přibližujeme. Více než v nabízených řešeních chybujeme v jejich prezentaci. Proč? Snad proto, že podceňujeme význam své práce s lidmi, která tak trpí nekoncepčností, nesoustavností a celkově špatnou kvalitou.

Práce s veřejností (public relations) zahrnuje například publikační činnost, působení na společenské autority, budování vazeb k blízkým alternativně orientovaným komunitám, metodu osobního příkladu a jiné. Základní cestou, jak se dnes přiblížit k lidem, jsou však média.

Aktivisté často rezignují na práci se sdělovacími prostředky s odůvodněním, že jimi zprostředkovaná sdělení o naší činnosti jsou nekvalitní (obsahové chyby i nepřístupná zjednodušení problému), zkreslená (tendenční), ale především povrchní (nevysvětlují podstatu metod a cílů). Objevuje se i názor, že média jsou už z principu tak špatným prostředkem sdělování, že bychom jim ani neměli věnovat zvýšenou pozornost.

Existence sdělovacích prostředků a jejich vliv, přednosti i nevýhody jsou realitou, kterou nelze obejít a není radno ji podceňovat. Ovlivňují zásadně náš veřejný obraz, ať chceme, nebo ne. Nebudeme-li pracovat my aktivně s nimi, budeme tak jako tak pasivně zpracováni jimi. A to je velký rozdíl! Proto namísto rezignace či dokonce odsouzení sdělovacích prostředků doporučuji účinnější, aktivní a tvůrčí přístup.

Například dobré kampaně se vyznačují rovnováhou mezi prací a její prezentací. Ideální je vysoká aktivita i publicita, jiné kombinace jen těžko vedou k úspěšnému výsledku.

Zvláště při akcích jsou média našim nejvýznamnějším partnerem. Akce bez tiskové odezvy postrádají dopad na

veřejnost a nevyvolávají tlak na žádoucí změny. Sdělovací prostředky jsou sice povrchní, ale neúčinnější cestou, jak sdělit lidem svůj postoj k problému a vyvolat veřejnou diskusi. A o to jde při akcích většinou víc než o jejich okamžitý faktický dopad.

Především bychom se však při své prezentaci neměli spokojit s občasnými zprávami o protestních akcích. Dobrou pověst své práci i hnutí získáme jen koncepční prací, znalostmi a věrohodností při svém vystupování. Soustavnou, aktivní, promyšlenou prací ve sdělovacích prostředcích můžeme jen získat.

Důležitá je nejen publicita (aktivita obrácená navenek), ale i zpětná vazba. Bez znalosti dopadů své práce na veřejnost a bez jejich vyhodnocování nemůžeme dobře určovat strategii a taktiku práce ani posuzovat použití vhodných akcí.

Také je dobré udržovat rovnováhu mezi společenskými ambicemi, reálnou činností a veřejným vystupováním organizace. Větší porušení této harmonie může vážně poškodit její důvěryhodnost (kapitola 4).

Nežijeme ve vakuu. Postavení hnutí na veřejnosti není jen odrazem jeho činnosti, ale i vnějších společenských sil. Jakkoli se nám často protiví, politické dění musíme přece sledovat.

Tak jako všechno, i dobrá práce s médii vyžaduje kvalifikaci. V naší praxi bývá určena mírou talentu a množstvím zkušeností. Patřičné vzdělání aktivisté postrádají. Myslím, že práce na svém zlepšení v této oblasti by se nám královsky vrátila.

Veřejnost a naše věrohodnost (závěrečné slovo pro později narozené aktivisty)

Když pozoruji, jak se občas na veřejnosti chováme, pochybuji, že si vůbec uvědomujeme, co to děláme a do čeho to štouráme. Není to totiž žádná legrace! Jsme už tak dobří, že se stále víc veřejně vyjadřujeme k ekologickým, sociálním i politickým problémům, a to v místních i globálních měřítcích. Přátelé, jakou kvalifikaci máme k takovému počínání? Jaké vzdělání, informace, praktické životní zkušenosti k takové sebedůvěře?

Dobře víte, že nejsem z těch, co stávají na brzdech. Chci vám jen připomenout rostoucí důležitost zpětného zrcátka. Nezačínáme postrádat sebekontrolu? Nezačínáme bruslit po zatraceně tenkých ledech?

Jednáme veřejně s profesory, hvězdami jevišť i ministry. Naše akce i názory mají vzhledem k našemu počtu, věku a reálné společenské pozici až neuvěřitelnou publicitu ve sdělovacích prostřed-

cích. Můžeme ovlivňovat celou veřejnost. Jsme mocní bezmocní, až z toho někdy padá strach. A nejen na nás. Je to vysoká hra. Tak vysoká, že to hra už prostě ani není.

Uvědomujeme si to? Hledíme rovněž do tváře zodpovědnosti za své počínání, nebo si myslíme, že je to na tom druhém, na tom zkušenějším, na Petrlíkovi, Patočkově, Dejmalovi, bůhvíkom?

Tento problém má své kořeny v nedostatecích uvedených na počátku textu v bodu I. a II. V praxi se projevuje například nezodpovědně slabou přípravou důležitých akcí k zásadním tématům. Akcí, na které pozveme třicet novinářů, a oni skutečně všichni přijdou. Nás je ale pět, přiklušeme pozdě a nemáme ani rozmyšleno, jestli s ministrem, jehož hlavu žádáme, chceme vlastně mluvit nebo ne. Takže když nás pak pozve dál, jsme tak zmatení, že necháme stát všech třicet novinářů hodinu před jednací síní, a po setkání bez boje vyklidíme pole ministrovu náměstkovi, který nemnoha zbylým redaktorům přednese docela zkreslený závěr jednání.

Tentokrát to ještě dopadlo dobře. Budeme-li ale takto pokračovat, ucho od džbánů se asi brzo k naší ostudě utrhne.

Nesporně působíme na veřejnost – jenže jak? Přitahujeme ji nebo odpuzujeme? V tom je ten háček.

Chceme-li kladně ovlivňovat veřejnost, uvědomme si mimo jiné také to, že většinou nemluvíme k vrstevníkům. Až na cílené akce, jako jsou třeba školní přednášky, působíme svými činnostmi na lidi starší, kteří prostředím i naše jednání vnímají odlišně. Jejich důvěru nezískáme, budeme-li se chovat dětinsky, naivně a nezkušeně.

Někomu se už podařilo „postarší se“, jiným ne. Nemám nic proti hraní, ale bude lépe, zůstane-li dobře skryto pod školní lavicí. Na veřejnosti, je-li prezentováno společně s velkými cíli, vypadá nevěrohodně, blbě.

Předbíháme svou dospělou činností sebe sama. Pomýšleme na to, jak velké sousto chceme strávit, a zamysleme se nad tím, zda jsme toho schopni a k tomu ochotni. Je to velká hra, ale často také velká práce a někdy i velká otrava.

Přátelé, snad jsem vás moc neotrávil.

Poznámky:

(1) Polemická analýza našich chyb se snaží nastavit zrcadlo ekologickému hnutí. Jako jeho aktivní buňka se nezříkám spoluviny a spoluodpovědnosti za nedostatky, myslím však, že je lépe o nich diskutovat než mlčet.

(2) Stará německá modlitba; převzato z knihy Hany Librové „Pestří a zelení“.

„Ekologickému hnutí se nedaří! Nemůžeme se vykat žádnými výraznými konkrétními úspěchy, nedokážeme přesvědčit veřejnost.“ Takto promlouvá stále více kritiků z řad ekologických aktivistů i pozorovatelů zvenčí. Někteří si myslí, že na vině je upřílišněnost našich názorů, jiní jsou přesvědčeni, že chyba tkví v nedobré prezentaci našich návrhů. Každopádně vychází tento hlas z toho, že ekologické hnutí má na to, aby v bezprostřední budoucnosti dosahovalo výrazně lepších výsledků, hledá vysvětlení „proč se nám nedaří“. Podle svého založení jedni horují pro drobné kroky, abychom veřejnost nepolekali, jiní chtějí „ovládnout“ média, tu i tam někdo prosazuje i jiné zaručené metody.

Myslím si, že nastíněné úvahy jsou už ve východisku mylné a ve svých důsledcích mohou být i nebezpečné jak ekologickému hnutí, tak lidem všeobecne.

Proč se nám nedaří přesvědčit veřejnost?

Dříve než odpovíme na vytknutou otázku, musíme si položit několik jiných, zásadnějších. O co ekologickému hnutí vůbec v prvním plánu jde? Myslím si, že to není přesvědčování veřejnosti. To je jen prostředek. Cílem je – nebo alespoň původně bylo a mělo by být – přispět k vybědnutí z ekologické krize: nejlépe tak, že napomůžeme odstranit její příčiny. Samozřejmě tu se objevuje hned druhá otázka – kde je hledat? Názorů je opět takřka tolik co hlav: neekologické technologie, vláda premiéra Klause, špatná ideologie konzervativců (liberálů, socialistů), příliš malá (velká) moc nadnárodních společností, příliš volný (omezený) trh, přelidnění, málo lidí, uspořádání průmyslové společnosti, hodnotová orientace konzumní společnosti, industriální pohled na svět, směřování moderní civilizace, rozpad tradic, orientace judao-křesťanské kultury, lidská přirozenost. A to je jen zlomek.

Volba metody závisí na tom, které z možných odpovědí přitakáme. Zelený technokrat bude přesvědčovat veřejnost o tom, že existují technologie, které nás spasí. Může se mu to podařit, ale přírodě tím nijak zásadně nepomůže. Nabydeme-li dojmů, že pes je zakopán více než v čemkoliv jiném v osobě Václava Klause a družině jeho věrných, rozšíříme pravděpodobně družinu věrných Miloši Zemanovi a půjdeme s ním vládě po krku. Může se nám nakonec i podařit vyhrát volby, ale přírodě tím nijak zásadně nepomůžeme. Jakou ale zvolit metodu, jsme-li přesvědčeni, že příčiny

Jak se nám daří? (Poznámky k cestě ekologického hnutí)

Jakub Patočka

Snahám o civilizační změnu by měly odpovídat prostředky, které zvolíme. Ekologické hnutí by nemělo posuzovat svoji úspěšnost podle povrchních postojů veřejnosti. Cesta je důležitější než cíl.

ekologické krize leží – jak se na stránkách Poslední generace snažíme dokládat – ve „zcestné filosofii ekonomického růstu, v upachtěné honbě za stále větší spotřebou a v centralizaci společnosti“. Máme-li za to, že k důstojnému přežití lidí i přírody je nutná civilizační změna svým významem srovnatelná se zemědělskou nebo s průmyslovou revolucí, může se nám podařit přesvědčit o tom v dohledném časovém horizontu veřejnost? Myslím, že i bez zvláště pronikavých analytických schopností můžeme odpovědět: Nikoliv. Důvod je nasuadě. Mechanismy, které lidem vštěpují konzumní způsob života, jsou totiž zatím neporovnatelně silnější než dnešní ekologické hnutí. To vedle obrovského valícího se soukolí této civilizace vyhlíží docela nicotně.

Chceme-li něčeho dosáhnout, nesmíme si dělat iluze o síle společenského systému, ani o ohebnosti návyků zakořeněných hluboko v lidech. Každá kultura, civilizace i společenský systém, pokud chce přetrvat, musí zvládnout nejen reprodukci biologickou, ale i reprodukci sociální – předávání hodnot, z nichž vychází. Musí si vytvořit pevné mechanismy, které lidem vštěpí žádoucí pohled na svět a budou v maximální možné míře bránit tomu, aby se od něj odklonili. Takto si každá společnost uchovává svoji ucelenost. Ty, kterým se to přestane dařit, záhy se rozpadnou. V přirozené situaci lidé vnímají svět ve svém okolí v souladu se svojí představou o něm, nemají důvody znepokojoovat se a s čistým svědomím mohou být funkční součástí „své“ společnosti. Nemají nejmenší důvody k rebelii, ke snahám o změnu světa.

Situace se začne měnit, až ve chvíli, kdy se zavedený pohled na svět (dnes v podstatě říká, že věda, technika a průmysl znají odpovědi na všechny otázky, lidé se mají snažit dosáhnout maximálního úspěchu, který se měří mocí, postavením, penězi), začne rozcházet s realitou (nyní v podobě ekologických a sociálních problémů, které se ustavičně prohlubují). Pokud se společnost není schopna s takovými rozpory vypořádat příliš dlouho, zákonitě se objeví lidé,

kteří tvrdí, že špatný je samotný základ společnosti – tedy její pohled na svět. Dnes je takových skupin celá řada a některé z nich jsou pochopitelně velice negativní (skinheadi, náboženské sekty). Analýza těchto alternativ by si zasloužila samostatnou úvahu (zpracovanou někým jiným a schopnějším než meziřesortní komisí české vlády vedené ministerstvem vnitra). Mezi tyto alternativy spadá i proud společensko-ekologického hnutí, ke kterému se počítáme.

Systém (tohoto slova budu dále užívat pro společenské uspořádání a hodnoty lidí) je zatím příliš silný, než abychom jej mohli brzy změnit a tedy dosahovat výrazných viditelných úspěchů. Může se nám podařit dosáhnout i konkrétních pozitivních změn. Ale pouze tehdy, neohrozíme-li tím podstatu systému – takto se například podařilo v mnoha zemích zastavit jadernou energetiku, už se ale nepodaří omezit auta na přijatelnou titěrnou míru. Pokud instituce, jimiž je systém reprezentován, nabydou dojmů, že jsou ohrožovány jeho základy, prosadí si svou a neustopují v principiálních věcech ani o píď. Úspěchy našeho konání tak nejsou v našich rukou. Vzpomeňme jen například na znamenitě vedenou libkovicou kampaň. Jak říká Edward Goldsmith: „Pravda je neuvěřitelná, v tom je ta svízel.“ Proto se nám nedaří přesvědčit veřejnost.

Je přesvědčování veřejnosti jedinou metodou?

Závěr předcházející části je možné formulovat také takto: Výraznou většinu veřejnosti u nás i v jiných průmyslově vyspělých zemích lze nyní přesvědčit jen k drobným změnám, jejichž význam není pro přírodu ani lidi zásadní.

Co si máme v takové situaci počít?

První možností je složit ruce do klína a čekat (na Godota nebo až zahřmí). O všeobecné prospěšnosti tohoto přístupu nemůže být sporu, snad právě proto jej nakonec volí výrazná většina z těch, kteří projeví zájem stát se součástí alternativního hnutí. Lidé se k němu přidávají v přesvědčení, že vše je jasné. Přesvědčíme všechny naše bližní, aby se změnili, začali žít skromně. Na Zemi pak bude krásně a všichni budou šťastní. Vše těmto našim přátelům zpočátku připadá tak na bílém dni, že vůbec nechápou, jak se přihodilo, že si to lidé všechno neuvědomili už dávno. Jednají, jako by si pomysleli, že jim to nejspíše ještě nikdo neřekl. S vervou se vrhnou do práce. Ta jim vydrží nějaký čas, asi tak půl roku. Potom pochopí, že všechno je

daleko složitější, únavnější a vůbec ne na bílém dni. Výrazná většina v tuto chvíli složí ruce do klína a znovu začne čekat – jinými slovy: opustí hnutí a zařadí se zpět do šedi hlavního proudu. Ostatní se vydají jednou z následujících cest.

Druhou možností je přesvědčit sama sebe, že drobné změny stačí a nakonec způsobí i kýžený Velký obrat. Tato cesta postupné reformy zevnitř může nacházet paralelu v úsilí „pocitivých komunistů“ o obrodu jejich strany. Přestavovat dům, který má skrz na skrz špatné základy, nemá smysl. Jistě je třeba s jeho obyvateli diskutovat, protože pokud se jejich stavení zřítí, spadne i na nás. Neměli bychom s nimi však probírat nejvhodnější barvu dlaždic do koupelny, nýbrž vldně, ale přesto důrazně trvat na tom, že je potřeba postavit dům nový. Nebude se jim to mnohdy líbit a ti prchlivější nebo zlomyslnější nám budou třeba i nadávat (například do fundamentalistů, extrémistů nebo ideologů). Steve Biko, jihoafrický černošský bojovník proti apartheidu k této věci v citátu, jenž jsme si vybrali, aby uzavíral každý ročník Poslední generace, říká: „Bezpochyby by bylo příjemnější a zřejmě i hezpečnější stát se součástí systému. Musíme si však uvědomit, že uděláme-li to, ocitáme se na cestě, která vede k prodání našich duší.“

Tu je třeba, být jen na okraj, poznamenat, že úplně jiným případem jsou ti, kteří jsou přesvědčeni, že drobné kroky zkrátka stačí. Příkladem mohou být někteří lidé v politických stranách, v ČSOP, ve STUŽi. Pracují z přesvědčení stejně upřímného jako my důraznější. My si myslíme, že se v něčem mylí oni, oni naopak mají za to, že se pleteme my. Dokonce tak jako nám tu i tam připadá, že svádějí lidi na zcestí (zelený konzum), může někdy připadat jim, že našimi dobře míněnými snahami prokazujeme přírodě medvědí službu (odrazující upřílišněnost požadavků). Přesto bychom měli být schopni nadhledu, ze kterého můžeme spatřit, že nás to nejpodstatnější – touha prospívat přírodě a lidem – spojuje, a snažit se nacházet cesty ke společnému postupu tam, kde je to možné.

Třetí možností je zakázat si myšlenku, že by se veřejnost přesvědčit nedala. Takoví lidé si říkají: přesvědčit se prostě dá a my musíme objevit jak. Nedaří-li se nám to, naše vina, poněvadž vidíme svět černobíle (anebo zase příliš barevně), jsme ideologičtí (anebo nám chybí pevný ideový rámec), jsme moc veselí (anebo zase příliš škrobení), uzavíráme se do gheta (anebo se naopak spojujeme s kdekým), málo a špatně pracujeme s médii, nechováme se jako profesionálové (anebo zase málo uvolněně), jsme měkčí,

jsme příliš tvrdí, jsme málo pozitivní, děláme málo přímých akcí, jsme příliš mladí, jsme už moc staří a tak dále.

Takovýto očištec nemůže člověk vydržet ve zdraví dlouho. Pravděpodobný konec je v jedné z předchozích možností. Jsou ale známé i případy aktivistů, kteří z pocitu vlastní zodpovědnosti za neúspěšnost ekologického hnutí spáchali sebevraždu. Tež možným, podobně žalostným koncem je ze zoufalství zrozený názor, že pokud se lidé nedají přesvědčit po dobrém, bude to muset jít po zlém. Myslím si, že mnozí teroristé, kteří se oddali násilí kvůli idejím, považovali se původně za fatálně neúspěšné aktivisty.

Tím nemá být řečeno, že neděláme chyby. Jistě na sobě musíme neustále pracovat (o tom ještě níže), ale snad až paranoidní a velice nebezpečné vnímání ekologického hnutí jako masy koncepčně rozhrdělých, chaotických, mírně sektářských, rozjívených neumělů je třeba odmítnout dříve, než se stane ještě rozšířenějším než dosud. Soužení našich přátel, kteří tvrdí, že jsme neúspěšní, a zkoumají sebestmrkačsky, proč tomu tak je, pramení podle mě z nedostatku vynalézavosti při vymýšlení jiných metod, než je přímočaré úsilí získat na svoji stranu většinu lidí.

Naštěstí tu ještě jiná cesta je. Na jejím počátku je jistý druh pokory. Jde o to, smířit se s tím, že valnou většinu z našich bližních nyní o principiálních věcech přesvědčit nelze, neboť je moderní společnost udržuje pod drogami konzumu, peněz, moci, televize i jiných masmédií. Leckoho teď napadne, že pokud vyloučíme všechny výše popsané možnosti, zbývá nám jediná, horší než všechny předchozí: nastolit osvícenou diktaturu. Za tu horovat se věru nechystám.

V první části jsem popisoval způsob, jakým se každá společnost reprodukuje ve svých bodnotách. Popisoval jsem i důvody, pro které lidé začínají hledat alternativy. Systém není monolit. Na obou stranách jeho hranice se nacházejí menšiny těch, kteří hledají jinou cestu anebo jsou tomu nakloněni. Jsou to lidé, se kterými můžeme, dokážeme-li je oslovit, formovat hnutí obnovy přírodních vztahů mezi lidmi i k přírodě – one pravdy, která je pro velkou většinu zatím neuvěřitelná.

Na tomto místě jsem se setkal mnohokrát s námitkou, že takto lze získat jen menšinu skutečně velice malinkou. I kdybychom získali velkou většinu těchto „odpadlíků“ (v konkurenci s anarchisty, sektami, rasisty, skinheady a zdaleka nejpočetnějším hnutím lhostejných, přičemž výhodou všech těchto skupin oproti nám je, že nabízejí nesrovnatelně jednodušší „řešení“), nebudeme nikdy

významnější než ghetto, v horším případě pitoreskní subkultura. Tato na první pohled silná námitka má slabinu v zanedbání sociální dynamiky. Svět není pořád stejný (a moderní svět se mění pohříchu rychle). Pokud se nemýlíme v našem základním východisku, není tento systém schopen vypořádat se s ekologickými a sociálními problémy, které vytváří. S jejich prohlubováním přibývá lidí, kteří hledají jinou cestu. Naše menšina se tak bude zvolna rozšiřovat a nakonec se možná stane většinou. Pokud se mylíme a systém nakonec problémy vyřeší, nehrozí nic horšího, než že nám lidé nedají za pravdu. A to může být svým způsobem i odměna.

Přesvědčování veřejnosti tedy není jedinou možnou nenásilnou cestou k Velkému obratu. Cesta, po níž se snaží jít i Hnutí DUHA, se obrací především na v principiálních věcech oslovitelné menšiny. Proto si samozřejmě neslibujeme rychlé konkrétní úspěchy. Jak se nám daří, neposuzujeme podle vývoje povrchních postojů většiny společnosti.

Cestou porážek

Zhruba před rokem jsem napsal pro Literární noviny článek Naše slavné prohry, ve kterém jsem ve zkratce obhajoval tuto filosofii naší práce. Od paní Hany Librové jsem potom dostal text kázání, které jeho autor nazval Cestou porážek. Moudře v něm dovozuje, že pravda nesouvisí s úspěchem. O tom vyprávějí kupříkladu osudy Ježíše Krista, Arménů, stovek tisíc zabitých v gulazích a koncentračních táborech, Tibetanů, severoamerických Indiánů i desítek dalších vyhubených přírodních národů.

Jde nám o civilizační změnu. Ta musí zasáhnout hodnoty i společenské uspořádání, proměnit celkový pohled na svět. Podporu si zaslouží vše, co prospěje životu v ekologické společnosti, jež se vymaní z tyranie průmyslu a techniky. Je potřeba napomáhat obnově obcí postavených na respektu k přírodě a nezištných mezilidských vztazích. Je třeba umět se bez techniky radovat – zpívat si, vyprávět si příběhy, vytvářet prostor tvořivosti, které nejdě o účel, nýbrž o radost a krásu, obnovit bezprostřední vztah k půdě, neboť jejím prostřednictvím nám příroda dává živobytí, oprašovat zapomenutá řemesla vhodná pro decentralizovanou, na vstupy nenáročnou ekologickou společnost, naučit se znovu získávat své zkušenosti a poznatky přímo z přírody, bez civilizačních filtrů, neboť prožitek bytí v lese nelze ani s velikou rezervou přirovnat k představě získané z knih či dokonce z televize, naučit se přemýšlet v souvislostech, hledat počátky a konce, obnovit řád světa, v němž vše má své místo a svůj smysl.

Snaze o civilizační změnu, jež, jak jsem již zdůraznil, musí vycházet ze změny hodnot, mají odpovídat i prostředky. Prvním a nejdůležitějším je osobní příklad. Naš způsob života by měl poskytovat důkaz, že lze žít šťastně, radostněji, než je dnes obvyklé, přitom skromně, bez televize, automobilů, zevšedněných potravin z veliké dálky i jiných „vymožeností“. Teprve, začneme-li v tomto ohledu pracovat na sobě, získají naše slova adresovaná jiným na důveryhodnosti.

Při oslovování našeho okolí by nám mělo jít spíše o kvalitu než o kvantitu, jinými slovy: upřednostňovat hloubku působení před množstvím posluchačů (jde nám přece o oslovitelné menšiny). Největší význam má podle mě dlouhodobé působení v různých skupinách, ať už formálně nebo neformálně organizovaných, které jsou těmito idejím svojí povahou blízké: může to být obec Středokluky, dům ekologické výchovy Lipka, redakce Literárních novin, řezbářská dílna, vesnická škola, oddíl skauta nebo nakonec i Hnutí DUHA.

Velmi důležité jsou všechny události, kde se sejdou lidé, kteří chtějí světu pomoci, k besedě, rozmluvě. Z tištěného slova mají srovnatelnou sílu pouze knihy, zcela výjimečně se může přiblížit časopis. U periodických tiskovin podle mě velmi obecně platí, že s rostoucím nákladem se zmenšuje hloubka, do níž mohou proniknout. Deníky a rozhlas obvykle splývají po povrchu docela, o televizi nemluvě. Tzv. masmédiá jsou totiž jedněmi z klíčových mechanismů manipulace, kterými se systém udržuje. To, jakým hodnotám slouží, není dáno ani tolik lidmi, kteří je řídí, jako samotnou jejich podstatou. Jejich obsah nemá ani malý bezprostřední vliv na změnu hodnot, ovlivňuje pouze řádově povrchnější postoje.

Veškeré osvětové a výchovné úsilí ale bude přicházet vniče, pokud nebudou změny v hodnotách doprovázeny adekvátními změnami ve společenském uspořádání. To je, jak jsem již dříve rozvedl, ustrojeno tak, aby jakýmkoliv principiálním změnám bránilo. Pokud nebude systém pod tlakem, najde si vždy dost prostředků, jak pro něj nebezpečné aktivity, byť by se jednalo jen o tiché pěstování kořínků trávy, neutralizovat.

Důležité tedy je pracovat i na společenské změně. Je třeba hledat cesty k lidem, kteří jsou nám blízcí, snažit se je oslovit a dávat se s nimi do spolků. Dětské oddíly, lidové školy, místní noviny, členové zastupitelstva, umělci, drobní živnostníci, řemeslníci, drobní zemědělci, sdružení otevřených křesťanů, knihovny, školy; výčet prostředí, ve

kterých má smysl pátrat, by byl velmi dlouhý.

Takto mohou vznikat spolky, které se stanou základem obnovy obce. (Důležitým impulsem tu mohou být místní konflikty, v nichž lidé hájí kvalitu života ve své obci, případně obec jako takovou proti zájmům průmyslu, jež obvykle reprezentují různí byznysmeni a státní byrokracie).

Nejúčinnějším způsobem při posouvání systému, který mají občanská hnutí k dispozici, je občanská neposlušnost. Přichází ke slovu po vyčerpání všech legálních prostředků (věcný spor, správní spor, právní spor), které bývají zpravidla uzpůsobeny tak, aby jejich výstupy vyhovovaly zájmům institucí průmyslové civilizace (tedy byznysmenům a státní byrokracii). Občanská neposlušnost sestává z nenásilných akcí namířených proti strnulosti systému, jež pouze ze setrvačnosti brání změnám, o jejichž vhodnosti se již podařilo přesvědčit dostatečné množství lidí. Je to prostředek, který umožňuje posouvat systém tak, aby nemařil již dosažené změny v hodnotách a nebránil dalšímu úsilí tohoto druhu.

Často má smysl snažit se i o konkrétní povrchnější změny, a to nejen na lokální, ale i na národní nebo dokonce mezinárodní úrovni. Kupříkladu odstranění jaderné energetiky nebo kroky k obnově přirozených lesů nemusejí jít nutně za hranice průmyslové civilizace. Jedná se však o změny, které vytvářejí předpoklady pro důstojné žití v budoucnosti, ať už bude jakákoliv. Proto je vhodné usilovat o ně. Vzhledem k tomu, že úspěch tu nemusí být podmíněn změnou hodnot, ale stačí jen změna postojů, stoupá v těchto kampaních i význam sdělovacích prostředků a stranických politiků. Okrajově je jistě vhodné napomáhat i jiným drobným pozitivním změnám (Svobodní demokraté v Parlamentu, Václav Klaus a František Benda do opozice apod.).

Při všech těchto povrchnějších aktivitách, jelikož konečný cíl leží hlouběji, měli bychom se podle mého mínění držet dvou pravidel: 1) způsob, jakým budeme svůj dílčí cíl prosazovat, nehrozí úsilí o změnu civilizace (například tím, že se necháme strávit prací v parlamentu nebo s médii a podřídíme jim své jednání nebo si necháme zaplatit kampaň proti Temelinu firmou Shell), 2) řešení, která budeme nabízet, nebudou v rozporu s naším celkovým snažením (například nebudeme místo kožešín doporučovat umělou hmotu, místo dálnic čtyřproudé silnice či rychlovlaky). Že tím klesá naše šance prosadit svou, je zřejmé, ale ani v případech tak zásadních, jako je obnova přirozeného lesa,

nesmí účel světit prostředky. Cesta je důležitější než cíl. To neznamená, že bychom se neměli snažit, seč nám síly stačí, abychom jej dosáhli. Musíme si však přiznat, že v našich rukou je jenom naše cesta. Zda nás dovede k cíli, nebo ne, záleží především na okolnostech, jež zpravidla nemůžeme ovlivnit.

Na celém světě se v alternativním hnutí vzrývá proud, který ve svých analýzách stavu světa spojuje ekologické a společenské problémy a hledá jejich společná řešení. Je to proud, k němuž se v naší zemi počítá Hnutí DUHA. Proti obrovské moci systému, který se neustále centralizuje, posiluje nadvládu ekonomiky nad ostatními oblastmi života, stále více upadá pod kontrolu stále menšího houfu stále mocnějších nadnárodních obchodních společností a zamožuje planetu unifikovaným monokulturním životním způsobem konzumu, staví obce a komunity, které hledají podle místních podmínek svá vlastní přirozená a mírumilovná řešení.

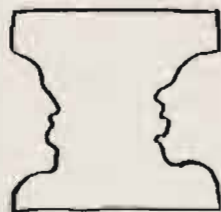
Síla tohoto proudu se liší zem od země. Mohutný je v Indii, kde je to dáno silou kultury, vztahem k tradici a odkazem Gándhího. Neobyčejně silné je v Anglii, kde již vznikají národní spolky sdružující nejrozmanitější skupiny (od zemědělců, přes řemeslníky a spotřebitele až po ekologické iniciativy). Početné hnutí proti dálnicím tu tlačí ve své záležitosti vládu do kouta. Ta reaguje na jedné straně dříve nepředstavitelnými ústupky a na straně druhé dříve nepředstavitelným zásahem do lidských práv, kriminalizuje své důrazné odpůrce.

Rozdíly mezi zeměmi jsou do značné míry způsobeny rozdílnou silou systému. V Anglii k utvoření hnutí takto silného přispěla bezpochyby dlouhá léta asociální vládní politiky, díky níž vznikl ohromný rezervoár lidí hledajících jiné cesty, podstatná jistě je i úcta Britů k tradicím. Buď jak buď, s dalším rozpadem systému, jež předpokládám tu i onde, nemůže celek našeho hnutí než silít.

A co v naší vlasti? Uspořádání, které se po listopadu 89 pod vedením pragmatických ekonomů, technokratů a staronové hospodářské elity ustavilo, zdá se být neobyčejně silné, vážnější trhliny takřka nepozorovatelné. Dá se říct, že Česká republika je jedním z posledních ostrůvků, kde se systému vcelku daří předstírat, že celkový směr je dobrý a povede k nepřetržitému zlepšování situace. To nevytváří pro alternativní hnutí nejlepší předpoklady.

Jak se nám tedy daří? Uvážíme-li situaci, jež nám v naší zemi nijak zvláště nepřeje, daří se nám vcelku dobře. Jdeme si rovně cestou porážek, zvolna nás přibývá a většina z nás neklesá na duchu.

DUHA NÁZORŮ, AKCÍ A KONFRONTACÍ

PG: Už samotný název Vašeho sdružení – Pražské matky – vybízí k otázce. Myslím, že podle představy převládající v naší společnosti nejsou role matky a role občanské aktivistky příliš slučitelné. Co si o tom myslíte?

MŠ: Tyto věci přece nejsou v rozporu, naopak. Kdo jiný se má starat o budoucnost našich potomků, než-li matky?

AH: Já si též myslím, že právě naše děti a zodpovědnost, kterou za ně cítíme, nás přivedly k tomu, že jsme vůbec začaly něco společně dělat.

Co se týče míry „aktivnosti“, je pro ženu, která má několik malých dětí, opravdu obtížné najít tu správnou rovnováhu mezi péčí o děti a působením ve „vnějším světě“. Myslím si, že jsou špatné oba extrémy – jak ten, který matku uzavírá jen do domácnosti, k péči o dítě, takže se přestane zajímat o to, co se děje okolo ní, tak i ten opačný, kdy se žena pohrouží do aktivit ve velkém světě, ať už z ctižádosti nebo z přesvědčení, že je to důležitější než vlastní dítě.

PG: Myslíte si, že se to Vám, Pražským matkám, daří skloubit?

MŠ: No, těžko.

AH: Je to permanentní problém a je to i zdroj takového věčného stresu, zvláště pro ty, které jsou zaměstnány na celý úvazek, to znamená neustálé přehodnocování rozvržení času – kolik času na dítě, kolik a zda vůbec nějaký na naše hnutí. Samozřejmě považujeme je z hlediska našich dětí za důležité, na druhé straně, když přijdou chvíle, kdy máme pocit, že nicoho nedosahujeme, že naše výsledky jsou úplně mizivé a vidíme, že rodina tím trpí, že na ni nemáme tolik času, kolik bychom rády, propadáme pochybnostem.

Je to zkrátka permanentní rozhodování, že jo?

MŠ: Je to zdroj takové trvalé, svým způsobem, schizofrenie; ode zdi ke zdi. To přijde někdo nadšený nějakým úspěchem a snaží se pro to ostatní získat, ale ty třeba zrovna mají depresi z toho, jak jim to doma přerůstá přes hlavu: nevy-

Děti tomu rozumějí

Rozhovor s Annou Hradilkovou a Monikou Šatavovou

Anna Hradilková a Monika Šatavová jsou zakládající členky hnutí Pražské matky. Monika Šatavová se věnuje problémům pražské dopravy a pracuje v kanceláři ekologické elektronické sítě Econnect. Anna Hradilková rediguje časopis Pražských matek Přes práh a stará se o malého Josefa. Od září bude pracovat pro nový projekt Hnutí DUHA Společnost Přátel Země.

Rozhovor proběhl 8. června v kavárně Mátá, mateřském centru Pražských matek v Kafkově ulici. Do naší rozmluvy tu i tam přispívali mile, avšak nezaznamenatečně, Josef Hradílek a Sára Šatavová.

práno, nevyžehleno, neuklizeno, rodina hladová, je zapotřebí odjet někde na víkend, teď na druhé straně tu je potřeba naše vyjádření, onde zase stihnout termín k odevzdání připomínek, tam zase poslat projekt, abychom nepropásly uzavěrku a mohly získat prostředky, tady je potřeba vysázet zpravodaj atd. Je to takové specifikum naší organizace. Ostatní mohou mít obdobné problémy, ale určitě ne v takové míře.

PG: Čemu se Vy, Pražské matky, vlastně nyní věnujete?

MŠ a AH: Pražské dopravě – v ekologické oblasti, vydávání časopisu Přes práh a sociálnímu projektu mateřských center.

PG: Možná by stálo za to o mateřských centrech více promluvit, neboť to zatím není věc lidem všeobecně známá a snad si zaslouží představit.

MŠ: Projekt mateřských center je preventivně-sociální projekt, který k nám přišel ze Západu, největší zázemí má myslím v Německu. My jsme se o něm dozvěděly už před několika lety na semináři, který tu pro nás zorganizovala Nadace Heinricha Bölla. Několik z nás potom bylo na stáži v Německu, kde si přímo prohlédly, jak takováto instituce funguje.

Jde o to, že matky v domácnosti se často zmítají v rozporu, o němž jsme již mluvili. Na jedné straně by se rády věnovaly svým dětem a rodině, ale zároveň společenské ocenění jejich práce, pro-

spěšné a snad vůbec nejdůležitější, je velice nízké. To na ně vytváří tlak, aby se snažily ve společnosti uplatnit prostřednictvím své profese. Ale to potom zase strádá rodina, zejména pokud jsou nuceny pracovat na plný úvazek, což je na západě norma a u nás to bude zřejmě brzy také tak, neboť je to pro zaměstnavatele výhodnější.

Matky v domácnosti, aby se mohly podílet na životě obce, si založí Mateřské centrum nebo Klub maminek nebo Kavárnu pro matku a dítě; záleží na nich, jak si to nazvou. Je nepřehledná možnost, čím takový spolek

naplnit. Mohou se jen tak scházet, popovídat si u kafečka nebo si mohou připravovat různé programy pro svoji potěchu nebo mohou vymyslet něco, čím se budou přímo na životě obce podílet – věnovat se nějakým společenským nebo obecním problémům. Důležité je, že tam mohou přijít s dětmi. Ty jsou tam vítány, mají tam svůj program, možnosti hrát si.

AH: Myslím, že to je velice důležité třeba právě v Praze na velkých sídlištích, kde panuje naprostá anonymita. Přicházejí tam mladí lidé, kteří se navzájem vůbec neznají, ocitají se v novém prostředí, kde nemají vůbec žádné kořeny, žádné kontakty. Mateřské centrum je pak ideální místo, kde se dají vytvářet nějaké mezilidské vztahy, protože jinak na sídlišti lidi nutně přicházejí o rozum.

MŠ: Ze sídlišt jsou i větší ohlasy: jak v mateřském centru v YMCA, tak v tomto našem (v Kafkově ulici). Mateřské centrum na Barrandově – přímo na sídlišti – prospívá v tomto ohledu ze všech nejlépe. Mateřská centra jsou zatím tři a připravuje se otevření čtvrtého na sídlišti Košík. Teď také pod vlivem těchto vzorů budou otevírat mateřské centrum v Karlových Varech.

AH: Možná, že to pro naše podmínky není tak významné, ale chtěla bych ještě dodat, že na Západě je to i důležitý prostředek pro integraci emigrantů. Pro tyto lidi je nesmírně složité se do nové společnosti zařadit. Mateřská centra prý mají v tomto ohledu velmi pěkné výsledky. Snad by to mohlo být i vhodné

prostředí pro hledání cest ke vzájemnému pochopení s romskou menšinou.

MŠ: Ještě jsem si vzpomněla, že také existují mateřská centra azylová. To jsou domy, kam mohou matky s dětmi nebo samotné ženy přijít v období rodinných krizí, najít zde například i s dětmi ochranu před násilnickým manželem.

PG: Váš spolek vznikl už někdy na přelomu roků 88 a 89. Děláte svoji práci tedy poměrně dlouhou dobu, a můžete tím pádem sledovat, jak se vyvíjejí podmínky pro práci ekologických iniciativ, jak se mění jejich postavení a jak se mění jejich možnosti. Mohly byste to nějak zhodnotit?

MŠ: I v tomto jsme podle mě možná takový výjimečný případ – naše podmínky se příliš nemění. My jsme měly výjimečné postavení už v roce 89: nás nikdo nebil, ani nezavíral za to, že jsme Pražské matky. Úřady s námi dokonce jednaly, nebo to alespoň předstíraly. Po roce 89, protože jsme se snažily vystupovat jako občansky se angažující iniciativa, měly jsme leckde otevřené dveře. Neříkám, že jsme něčeho dosáhly, ale nikdo si netroufl jen tak nás vyhodit (až na pražského hygienika). Takže z tohoto pohledu se pro nás nic výrazně nemění.

AH: To přece nemůžeš takhle říct. Podle mě se přinejmenším zázemí a prostor pro občanské aktivity výrazně zlepšily.

MŠ: Jasně, to je pravda.

AH: Jinou rovínou je ale zájem veřejnosti. V době, kdy jsme začínaly, byly jsme bez finančních prostředků, bez jakéhokoliv technického zázemí, bez zkušeností, bez propagace, přesto nás uvítal obrovský zájem. Po informacích byl hlad, do jisté míry to bylo cosi, co bylo dříve zakázané, měly jsme ohromné množství zájemců, které jsme v této době nebyly schopny nějak pojmut, zaregistrovat nebo s nimi alespoň udržet kontakt. I o časopis byl zpočátku obrovský zájem. To po čase dost rychle opadlo. Lidé začali mít jiné starosti, což jsme samozřejmě pocítily nejen my, ale asi celé ekologické hnutí. Nyní mám dojem, že už se to zase začíná stabilizovat, že u lidí, kteří projevují zájem, nejde jen o vrtoch.

V této souvislosti si myslím, že je také důležité nevystupovat tak vyhraněně ekologicky. Měly bychom mít širší záběr (právě o to se snažíme v našem časopise). Jde o to, abychom nebyli jednostranní, aby ekologické snahy byly součástí širšího rámce úsilí o změnu životního stylu, do něž by vše potřebné – tedy i ekologicky přijatelné jednání – mělo být harmonicky zakomponováno. Tuto snahu lidé také, zdá se mi, lépe přijímají. To neříkají: "A je, zelení! To jsou zase nějaký feministky, nebo extrémisti," – však to znáš. Jakmile je to v poloze

životního stylu, jsou, myslím si, lidé daleko přístupnější.

MŠ: Pro mě osobně je zase velice důležitý rozměr občanské angažovanosti, starosti o obec.

PG: Už jsme se toho tu zlehka dotkli: Pražské matky a feminismus. Co pro Vás znamená, jak jej chápete a jak se k němu vztahujete?

AH: My jsme se až do nynějška snažily se feminismem nezabývat.

MŠ: Co je to feminismus?

AH: Samotný pojem feminismus jsme se snažily oběhávat. Různí novináři i jiní lidé ze Západu, kteří sem začali jezdit po Listopadu, si nás nějak s feminismem spojovali, poněvadž jsme tu byly jediným ženským seskupením. Všichni se na nás kvůli tomu začali obracet, chtěli, abychom se k tomu vyjadřovaly, ptali se, zda jsme feministky nebo ne, jaký na něj máme názor. My jsme na to neměly jednotný názor mezi sebou a možná jsme na to neměly názor vůbec žádný.

Jak jsem se mohla s feminismem trochu obeznámit, jedná se o velmi široký pojem, je to nesmírné množství různých proudů, myšlenek, názorů, životních postojů. Pod jeden pojem to snad vůbec nelze sjednotit. Myslím si, že některé z věcí, kterými se feminismus zabývá, jsou pro společnost životně důležité, ale jsou to zrovna ty, které by se z mého pohledu nedaly nazývat feminismem. Týkají se totiž mužů i žen, jedná se v podstatě o lidská práva, vztahy mezi mužem a ženou, záležitosti rodiny. Snahy, které se týkají výhradně žen – radikální feminismus – to je mi naprosto cizí. Myslím, že nám jde o toleranci, o pochopení a spolupráci, a ne o jednostranné prosazování se za každou cenu.

MŠ: Mnoho novinářů, kteří chtějí být vtipní, se nás ptá na feminismus v tom duchu, kdo tedy v našich domácnostech nosí kalhoty: Když se Pražské matky angažují, kdo se stará o děti? Odpovídáme většinou tak, že naše rodiny fungují jako rodiny. Tím pádem kdyby nebylo pražských otců, nebylo by Pražských matek. Prostě ti naši manželé do toho hnutí spadají, ať chtějí, nebo nechtějí, taky. Všechny problémy, kterými se zabýváme, řeší samozřejmě s námi.

Různé ženské organizace nás i zvou na setkání, přednášky a semináře. Pokud se nějakých výjimečně zúčastníme, vždy předesíláme, že nechceme mluvit o právech žen, nýbrž o právech rodin. To je na jedné straně zdrojem konfliktů, na straně druhé to může být i zdrojem porozumění a pochopení širší problematiky.

AH: Jedním z důvodů, proč se přímo feminismem nezabýváme, i když třeba mně některé jeho aspekty připadají nesmírně zajímavé, je velice prostý fakt, že na to nezbyvá čas. Vytyčily jsme si

nějaké úkoly, na něž i tak místy evidentně nestačíme, a ještě se k tomu zahývat feminismem, to už bychom nemohly zvládnout.

MŠ: Vždycky, když se člověk začne zabývat touto otázkou odtrženě od celého života, dojde k velice zkreslujícímu pohledu. Je zajímavé, že nikdo z lidí, kteří s námi mají co do činění nebo se s námi někdy setkali, třeba na nějakých setkáních o životním prostředí, nás nikdy za feministky nepovažoval. Mám dojem, že se o to nikdo nijak neotíral, ani se na to neptal. Ten, kdo o tom s námi mluví, jsou feministky samotné, které nás vyhledávají, snaží se nás oslovit nebo se s námi někde potkají. Ty z nich, se kterými si v těchto otázkách rozumíme, nás za feministky považují. Říkají, že Pražské matky celým svým životem, svými postoji, svým chováním, patří mezi feministky.

PG: Padala tu slova jako neúspěch, deprese, schizofrenie, místy Vaše promluvy zněly snad až bezvýhodně. Chci a snad i musím se Vás na závěr zeptat, zda vůbec a případně v čem vidíte naději, že by mohlo dojít k onomu hlubokému obratu, se kterým si asi většina z nás spojuje naději na přežití naše i přírody tak, jak ji známe?

MŠ: Dobře, já začnu... Moje odpověď bude velice stručná. Já jsem pesimista, ale takový smířený pesimista. Já naději pro lidstvo, pro svět příliš nevidím, ale nemám z toho noční můru. Říkám si, že mojí povinností je do poslední chvíle se pokoušet někde ji hledat a třeba se snažit trochu ukazovat cestu, pokud to mohu takto troufale nazvat. Velice často přemýšlím o špatných koncích a jenom rozmýšlím, jak by se měl člověk, až to na nás přijde, co nejlépe zachovat.

PG: Možná je dobře, že jsi mluvila první, protože Andula to teď bude muset zachránit.

AH: Já bych chtěla začít tím, že jsem optimista. Nemyslím, že jsem naivní optimista, který by měl představu, jak to všechno dobře dopadne. Já se spíše snažím o tom, jak to dopadne nebo nedopadne, moc nepřemýšlet. Moje naděje je v tom, že něco dělám, moje naděje je v mých dětech, pro které to dělám, a v tom, že jsem svoje děti vychovala tak, že budou směřovat stejně jako já. Když něco dělám a mám pocit, že moje děti chápou, proč to dělám, tak je mi hrozně dobře.

MŠ: To mně taky, ale nemám takovou tu naději, co se týče celé společnosti, celého světa.

Z dětí mám radost. Mám pocit, že děti tomu rozumějí.

PG: Děkuji za rozhovor.

připravil Jakub Patočka

Stalo se tak poslední dubnový týden a vše se přihodilo na filozofické fakultě v Olomouci. Po několika předběžných varováních a dobře míněných radách se pan premiér rozhodl k definitivnímu řešení – ke zrušení ekologie jako vědecké disciplíny.

Ekologie tak následuje řadu jiných neslavných pavěd, které byly jinými státníky definitivně zrušeny ve třicátých až padesátých letech – kybernetiku, genetiku, sociologii. Olomoucký ortel bude mít jistě podobně epochální důsledky, zvláště pokud se o něm dozvědí a začnou ho respektovat univerzitní profesori a další pseudobadatelé, kteří se až dosud na pracovištích mnoha předních světových univerzit za ekology potouchle vydávali.

Definitivní zrušení ekologie, které provedl pan premiér s přímočarostí majora v záloze, je samozřejmě již z definice zároveň zrušením ekologických problémů. Jelikož ekologie se stává pouhou ideologickou konstrukcí, padá tím pochopitelně celá hrozba ekologické krize a pojem „ekologická devastace“ je transformován v gargulákovské ustavování nové harmonie. Můžeme si tedy všichni

Tak nám zrušili ekologii

konečně zhluboka oddechnout.

Ledaže by všechno bylo tak trochu jinak. Co když jsou dubnové teze o ekolo-

gii pouze součástí obvyklé strategie? Už několikrát se přece stalo, že v okamžiku, kdy se určitá věc stala problémem, byla rázně zrušena. Buďto přímo v realitě, anebo aspoň v něčí bujně fantazii. Tak byly nejprve zrušeny špinavé peníze, poté bylo zrušeno Československo (to bohužel nikoli ve fantazii), pak přestaly existovat přírodní zdroje, takže již nemohou být vydrancovány a pod cenou vyvezeny do ciziny.

Nyní přestává existovat celá jedna vědní disciplína. Bude-li kormidlováno i nadále v nastoupeném anihilačním kurzu, lze očekávat, že už brzy přestanou existovat železničáři, učitelé a zdravotní sestry. V těsném závěsu za nimi přestanou existovat třeba i sudetští Němci. Postupně tak zmizí vše nepohodlné, vše, co se jaksi nehodilo. A zbude jen obrovská, kulatoučká, dobře kynutá prosperita. Honem děti! Kdopak u ní bude první?

Jan Keller

Japonci rádi jedí ryby. I já jsem si několik večerů pochutnával na umně připravených jemných plátcích syrového masa z nejruznější druhů ryb. Byl to též zážitek estetický, neboť

každý z mnoha chodů představoval dokonalou úpravou umělecké dílo. Přiznám se, že jsem během deseti dní snědl více masa, než za celý rok doma.

Obzvláště chvályhodné mi pak přišlo, že ani vytríbená podoba rybí stravy nemá zakrýt věci související. V těch nejlepších restauracích zákazník shlédne pouť svých obětí na aranžovaný podnos se vším všudy. Kuchař na druhé straně stolu připravuje stravu celou dobu před jeho očima, ukazuje mu jednotlivé fáze přípravy, konverzuje o použitých ingrediencích a místě jejich původu i o historii svého rodinného podniku. Teprve během večere jsem tak měl zjistit, že dovádějící živočichové ve velkém akváriu nemají pouze uklidnit mysl hostů. Čilé rybičky byly před mými zraky vyloveny, nabodnuty na rožeň a po složitých úpravách předloženy na talíř. Jejich maso bylo jemné a byl jsem nadmíru spokojen – musel jsem se vyrovnat s tím, že kvůli mně byla zabita konkrétní bytost, jejíž radosti ze života jsem si chvíli předtím nemohl nevšimnout.

Maso jím velmi zřídka a budu je takto jíst i nadále. Kdysi jsem u babičky pravidelně zabíjel králíky, se kterými jsem si v dobách jejich i svého dětství s oblibou hrával a říkal jim jmény. Při zabíjení pak někteří z nich křičeli

Japonské ryby a babiččini králíci

hrůzou ze smrti. Dnes králíky zabíjím a stahuji jen jednou či dvakrát do roka, když mě babička poprosí a není nikdo jiný, kdo by to vykonal. Neznám je ale jménem, a proto je ani

nejím. Též jsem dospěl k závěru, že podaří-li se mi získat vlastní hospodářství, několik králíků bych chovat chtěl. Budou mít opět jména, avšak zabíjet je nehodlám. Až bude třeba děti naučit, jak se správně jí maso, zajdeme si raději ulovit nějakou rybu.

Kupovat ji nebudu, nechci. Poslední den před svítáním nás japonští přátelé vzali na návštěvu rybiho trhu, kde ve velkém prodávají rybáři své úlovky zpracovatelským firmám a distributorům. Pochopil jsem, že jíst ryby kupované v obchodech je špatné – nejen je nemohu sám zabít, ale nezabíjí je ani lovci, ani obchodníci. Dodnes mě straší vzpomínka na kontejnery plné ryb, které bez vody pomalu umíraly, na mořské ježky a hvězdice v bednách s pilinami, které se na ně nalepily a postupně je vysoušely, nebo na již zatavené igelitové pytlíky nacpané živými kraby, kteří se po sobě sáпали v marné snaze uniknout z průhledného potíštěného obalu. S potěšením naopak vzpomínám na večeri v rodinné restauraci s velkým akváriem. Rybí plátky byly opravdu výborné.

Jan Beránek

Otázky bez odpovědi

Během měsíce května prošlo naší republikou asi 50 účastníků mezinárodního Pochodu Evropou za bezjaderný svět (viz PG 5/95). Trasa pochodu vedla mj. kolem sídla ČEZ, a.s. v Praze a kolem jaderné elektrárny v Dukovanech. Na obou místech proběhly happeningy zdůrazňující nevyřešené problémy jaderné energetiky.

Jejich součástí bylo i předání dopisů adresovaných předsedovi představenstva ČEZ, a.s. ing. Petru Karasovi (převzal vedoucí odboru pro styk s veřejností ing. Novák) a vedení JE Dukovany (převzal tiskový mluvčí JE ing. Spilka).

Ing. Novák slíbil rychle zaslat odpověď na položené otázky. Přesto jsme nic neobdrželi ani po dvou měsících. Ing. Spilka byl upřímnější a otevřeně před novináři odmítl na naše otázky odpovědět. Oba dopisy otiskujeme v původním znění.

ing. Petr Karas, předseda představenstva
ČEZ, a.s., Jungmannova 29, Praha 1

Vážený pane inženýre,

jménem účastníků Pochodu Evropou za bezjaderný svět se na Vás obracíme s několika otázkami.

ČEZ, a.s. je nejen prakticky monopolním dodavatelem elektřiny do veřejné sítě, ale také majitelem a provozovatelem naprosté většiny elektráren v České republice. Proto jste to Vy, kdo je především zodpovědný za stav naší energetiky a za to, jaké jsou její dopady na životní prostředí.

- 1) Kromě elektráren vlastní Vaše společnost také vyšší přenosovou soustavu a centrální energetický dispečink. Je známo, že jejich prostřednictvím si vytváříte prakticky monopolní postavení ve výrobě elektřiny u nás. Zneumožňujete tak vytvoření skutečného tržního prostředí v obchodu s elektřinou. Na podněty ze strany státu, které mají vést k oslabení vašeho postavení, reagují Vaši podřízení až výhrůžně („Stát by si takové zásahy do chodu naší společnosti měl rozmyslet“ – ing. Novák, 19. 4. 1995). Ptáme se tedy: Považujete výše popsany stav za přirozený a správný?
- 2) Na jedné straně vyvážíte u nás vyrobenou elektřinu (a to i v obdobích inverzí!), na straně druhé znemožňujete svým konkurentům dovážet elektřinu ze zahraničí. Do kdy hodláte elektřinu vyvážet a do kdy budete znemožňovat její dovoz?
- 3) Tvrzení o tom, že spuštění JE Temelín pomůže severním Čechům, je zavádějící. Do její dostavby se od roku 1992 investovalo mnoho miliard korun a další desítky miliard bude stát její dokončení, nemluvě o dalších vyvolaných nákladech (likvidace, uložení odpadů aj.). Je

Skutky

jisté, že snížení emisí v severních Čechách jinými způsoby by bylo levnější a rychlejší. Kolik prostředků investovala ČEZ,

a.s. v loňském roce do JE Temelín a kolik do tepelných elektráren v severozápadních Čechách (celková částka a částka vztahovaná k instalovanému výkonu)?

- 4) O alternativních způsobech výroby elektřiny a úsporách se často říká, že nemohou nahradit klasické výrobní zdroje. Jednou z hlavních příčin tohoto stavu je ale investování naprosté většiny prostředků do klasických technologií. Kdyby se na výzkum obnovitelných zdrojů a úspor věnovaly podobné prostředky jako např. na technologie jaderné, situace by se zřejmě výrazně změnila. Kolik v posledních letech věnoval ČEZ, a.s. na technologie jaderné (výzkum i aplikace), kolik na klasické a kolik na tzv. alternativní (obnovitelné zdroje, úspory)?

Věříme, že na naše otázky odpovíte brzy a věcně.

s pozdravem
Jan Beránek, Hnutí DUHA
jménem Pochodu Evropou za bezjaderný svět

Jaderná elektrárna Dukovany
v Dukovanech, 17. 5. 1995

Vážené dámy a pánové,

jménem účastníků „Pochodu Evropou za bezjaderný svět“ Vás prosíme o odpovědi na následující otázky:

- 1) Provozem Vaší elektrárny vzniknou ročně desítky tun vysoce radioaktivních odpadů (vyhořelého paliva). Tato látka zůstane životu nebezpečná desítky tisíců let. Situaci nyní řešíte budováním meziskladu, který nutnost konečné likvidace odpadů odsune o cca 50 let, tedy na následující generaci.
Domníváte se, že je správné, když pro svůj zisk produkuje odpady, které dnes nikdo na světě neumí bezpečně likvidovat?
- 2) Přestože jste v provozu již téměř 10 let, nedokázali jste zodpovědně zajistit bezpečné uložení vyhořelého paliva. Proti umístění meziskladu protestovala většina občanů jak okolí Dukovan (petice z roku 1992), tak i nyní na vytipovaných lokalitách.
Domníváte se, že je správné přenést nepříjemné důsledky Vaší činnosti na bedra občanů, a to i proti jejich vůli?

3) Vaše elektrárna má nesporně velký vliv na život regionu. Nadace „ekologie a energetika“, ve které máte též zastoupení, nyní zpracovává souborný materiál o těchto vlivech. Z doposud publikovaných výsledků je patrné, že studie žádné významné negativní dopady elektrárny neobjevila. Jednou z mála výjimek je konstatování negativního ovlivnění psychiky obyvatel v okolí. Podle autorů studie však za to mohou ekologické iniciativy, které věnují otázkám bezpečnosti příliš velkou pozornost.

Nedomníváte se, že takový závěr – kdy je za nepřijemné zprávy napadán jejich posel – je nesprávný a tendenční?

Myslíte si, že opakované falešné havarijní poplachy (naposledy minulý týden – viz MF Dnes 13. 5.) přispívají k pocitu celkové životní pohody?

4) Podle konstatování Zprávy o výsledcích činnosti SÚJB za rok 1994 se ve Vaší elektrárně zvyšuje počet poruch, přičemž se jedná o dlouhodobý trend: „Vzhledem k tomu, že zařízení stárne, lze očekávat zvyšující se počet poruch“ (str. 8 technické přílohy). Vyskytly se i takové závady, jako je „vniknutí vody do skříní SORR (systém ochrany a řízení reaktoru)“ vedoucí k samovolnému pohybu regulačních tyčí v reaktoru 2. bloku JĚ Dukovany (22. září 1994).

Považujete přesto provoz elektrárny za bezpečný?

Co by se stalo v případě rozsáhlé radiační havárie?

Pokud již dnes staří elektrárny (10 let) vede k vyššímu počtu poruch, je podle Vás zodpovědné a správné uvažovat o prodloužení životnosti elektrárny na 40 let?

Věříme, že se nám dostane včasých a věcných odpovědí,

s pozdravem

Jan Beránek, Hnutí DUHA

jménem Pochodu Evropou za bezjaderný svět

Jan Beránek

Libkovická cihla: je načase míchat maltu?

Na slunovratový víkend se Libkovice probudily k životu – lidé převládli nad přírodou, která si tu rychle bere své někdejší území zpět. V obci se odehrál druhý ročník Libkovické cihly, festivalu věnovaného obnově severních Čech. Letos vystoupilo podstatně víc umělců než loni a o poznání přibyla i návštěvníků.

Loňský první ročník byl výhradně akcí písničkářů. Letos se představilo více žánrů: sólisty obohatily hudební skupiny, divadla, výstavy fotografií, výtvarné umění a poezie. V Libkovicích se objevila řada nových tváří. Vystoupily nejen známé legendy zdaleka (až z jižní a severní

Moravy i z jižních Čech), ale i množství severočeských folkových kapel.

Co jediné se změnilo k horšímu, bylo počasí: na rozdíl od loňského koncertu pod širým nebem u kostela, v letním večeru provoněném lípami a prozářeném úplňkem, nás letošní jarní monzun přinutil uchýlit se do kulturního sálu a přilehlé hospody.

Ačkoli stav libkovického kulturního domu už dnes neodpovídá střeoevropským kulturním normám, o kvalitě kultury v podání všech vystupujících nebylo pochyb. A jindy zpustlá opuštěná hospoda? Ta byla vyzdobena výtvarnými díly i fotografiemi od Libkovic až po Temelín a stala se zase opravdovým živým srdcem vesnice. Jen lidé za stoly byli z pestřejší palety než kdysi a kromě knedlíků polykali i vegetariánské pochoutky. Ty si dokonce získaly uznání i novotám nepřivýklých venkovských tet!

Návštěvník Cihly mohl zahlédnout v družném vzájemném rozhovoru univerzitního profesora, staré libkovické občany, ekology mnoha druhů, novináře, studenty, výzkumníky, ochránce zvířat, anarchisty, psychologa, výtvarníky. K úplnosti tu snad chyběl už jen ministr Dlouhý.

O půlnoci, na samém konci koncertu, se v sálu dokonce – byť zatím nesměle – tancovalo. To proto, že tančili nesmělí aktivisté, a snad i proto, abychom nezaplašili klíčící naději.

Po loňské Libkovické cihle byli organizátoři ze slabé účasti Severočeňů smutní. Povzbuzení nakonec přišlo od písničkářů: „Každá nová akce končí napoprvé podobně, nesmíme se nechat – a zvláště v Libkovicích – odradit!“

Ne, na druhý ročník se nesjely stovky lidí. Bylo nás dohromady kolem sto padesáti. Ale věci se přece pohnuly k lepšímu – obnova Libkovic nemusí být nutně tak vzdálená, jak jsme si dříve mysleli. Je totiž stále jasnější, že pravdu měli všichni ti, kteří tvrdili, že obec se zbourala zbytečně: pod Libkovicemi se těžit nebude!

Kc všem, už dříve známým obtížím těžby vyplývajícím z geologických zvláštností daného místa, přibyla nyní dolům i nepříjemná starost: co dělat s přebývajícím uhlím? Mostecká uhelná společnost se tak dostala do velkých ekonomických problémů a doly na Mostecku jsou nuceny značně omezit těžbu. Mezi první postižené budou patřit ty nejztrátovější: Doly Hlubina i jejich součást, Důl Kohinor, v jehož zájmovém území obec leží.

Díky této situaci získala Mostecká uhelná společnost nového ředitele. Vyhověl obratem mé žádosti o setkání a dříve zablokovaná jednání o zastřešení libkovického kostela se pohnula z místa. Zatímco těžba usíná, v někom nahoře se zřejmě něco probouzí. V kom, co a proč, to nechám na vaší fantazii.

Nebude-li se pod Libkovicemi těžit, snad už brzo se tu bude moci stavět! Jak blízko k sobě zde může mít zkáza a tvorba, ukázala na Cihle hra o osud zbylých libkovických domů, kterou připravil chomutovský výtvarník Jiří Janda.

Původní smysl házení velkou kostkou o domy označené čísly s otázkou „který je na řadě teď?“ (počítali jsme, že se zúčastní například zástupci ministerstva průmyslu) se na místě změnil ve hru o péči o vybrané domy. Ti, kdo měli chuť a odvahu přijmout závazek a losovali, budou teď muset o „své“ domy pečovat: jestli vysazením růží nebo záhonu zeleniny nebo přímo nastěhováním, je už jen na nich.

To je první kapitola z dějin obrody Libkovic. Program, obnovy vyhlášený na Cihle je však širší i vážnější. Zahnuje opravu střechy hospody a její otevření, častější akce v kulturním sálu, zprovoznění ekologické kanceláře a postavení nové střechy na kostelu.

Má-li kdo na mysli nápady či akce k obnově Libkovic, ať nám dá vědět. O tom, jak se nám dílo spolu s místními lidmi bude či nebude dařit, se brzy dozvíte.

Jan Piňos

Kampaň Amnesty International – Súdán

V rámci letošní celosvětové kampaně Amnesty International (AI) proběhla ve dnech 12. - 14. června v pražském klubu Roxy tematická výstava fotografií věnovaná obětem porušování lidských práv v Súdánu. Smyslem této a dalších obdobných akcí, které proběhly v Brně a v Pardubicích, jakož i celé kampaně je upozornit veřejnost na jedno z míst naší planety, kde jsou lidská práva, za víceméně pasivního přihlížení mezinárodních organizací, porušována nejsystematičtěji a nejmasověji. Od roku 1956, kdy země získala nezávislost, zde s menšími přestávkami zuří občanská válka, již padly za oběť miliony životů. Momentálně stojí v čele státu generál Omar Hasan Bašir, vůdce Islámské národní fronty, která uchvátila moc v zemi vojenským pučem v červnu 1986. V zemi bylo zavedeno islámské právo šarije. To je uplatňováno i na křesťanskou a animistickou část obyvatelstva. Politické strany jsou zakázány, a jakákoliv opozice, ať skutečná či domnělá, je likvidována způsobem naprosto neslučitelným s mezinárodním pojetím práva. Ozbrojené složky se dopouští mimosoudních poprav, brutálního mučení, „zmizení“, přepadávání osad, masakrování a vyhánění vesničanů. Civilní obyvatelstvo křesťanského a animistického jihu sužováno hladomorem, který je i důsledkem taktiky spálené země, uplatňované bojujícími stranami. Často až bestiálního porušování lidských práv se dopouští i opoziční ozbrojené skupiny, které navíc nejsou jednotné a bojují i mezi sebou. To vše s sebou přináší také problém obrovské emigrace obyvatelstva. Odpovědnost za tuto situaci nese především vojenská junta. S její podporou probíhá navíc na severu země výcvik islámských teroristů, kteří jsou zodpovědní za krvavé útoky proti civilnímu obyvatelstvu na mnoha místech světa.

Kampaň AI si klade za cíl podnítit zájem veřejnosti a přimět i OSN, aby výrazně zintenzivnila tlak na súdánskou vládu, která znemožňuje vstup do země expertům OSN pro lidská práva. Jejich přítomnost by podstatně komplikovala zabíjení, mučení a bezdůvodné zatýkání, a mohla by být prvním krokem na cestě ke změně katastrofální situace v této oblasti. Prostředkem úsilí AI je především upozorňování na konkrétní případy formou petic i písemných žádostí

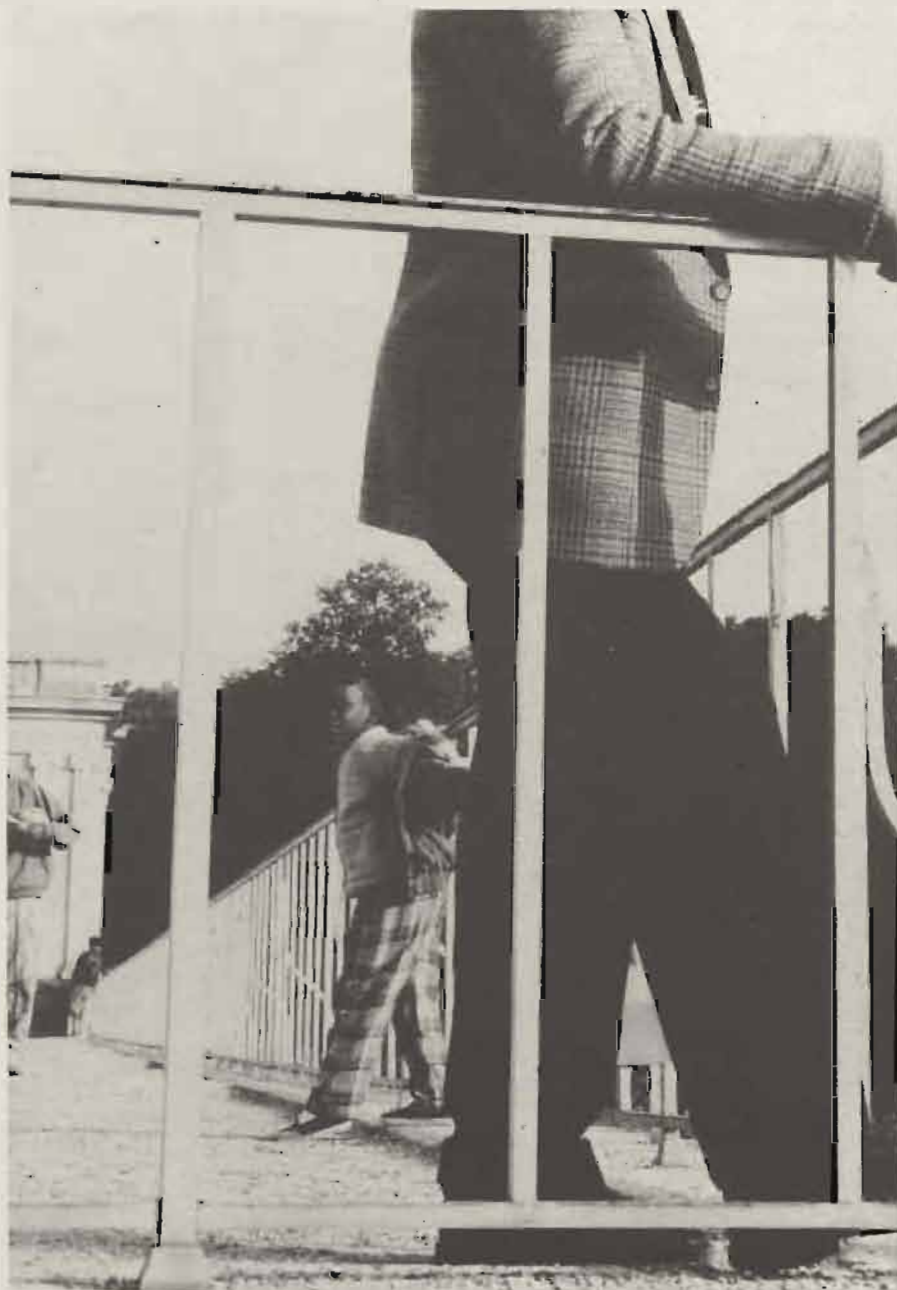

foto: Mirek Urban

jednotlivců nebo skupin o zastavení bezpráví adresovaných zodpovědným soudánským orgánům a jejich hlavním představitelům. Jen adresná pomoc je účinná, i když někdy trvá dlouho, než-li dosáhnou desítky a stovky petic, protestů, demonstrací a jednání svého cíle.

Více informací pro sympatizanty na čísle 02-24 23 16 71 nebo na adrese: Sdružení AI, Palackého 9, 110 00 Praha.

Brněnské letiště podruhé

V PG 4/95, jste se mohli dočíst o megalomanském projektu na výstavbu brněnského uzlového letiště. V tomto čísle přináším zprávu o dalším záměru na využití Brna jako křižovatky letecké dopravy.

Nejprve obecně. V České republice existuje 91 letištní plocha. Z toho čtyři letiště jsou veřejná a stará se o ně státní podnik Česká správa letišť (ČSL). Zaměstnáno je zde cca 1300 lidí. Tento podnik by měl být, dle tvrzení svých představitelů, během pěti až sedmi let zprivatizován. Snaží se proto „svá“ letiště přeměnit z prodělečných na zisková. Pražské letiště, které jako jediné z letišť spravovaných ČSL je ziskové již nyní, by proto v budoucnu mělo přepravit 17 milionů cestujících za rok (nyní asi 2 miliony). Brněnské letiště, které nyní přepraví 42 tisíce osob ročně, by do budoucna mělo zajistit leteckou dopravu až 4 milionům cestujícím.

V podstatě tedy v Brně existují dva projekty na využití letiště. První, vypracovaný ČSL, počítá s „mezinárodním letištem standardního typu“ s počtem cestujících 1-4 miliony ročně a s pohybem letadel 80-200 za den (tj. max. jedno letadlo každých 5 minut). Tato varianta navrhuje využití stávající plochy letiště a jeho modernizaci a jako taková je i součástí územního plánu města Brna. Druhý projekt, zastupovaný společností BIP Group, je letiště uzlového typu, rozkládajícího se i s přilehlou obchodní sférou na ploše 50 km² (rozloha Brna je 230 km²) s odhacením 30 milionů cestujících ročně a s pohybem letadel cca 1 letadlo za 1 minutu.

Snaha o využití letiště v Brně zaujala velkou část veřejnosti, o věc se začal zajímat též místní tisk. To způsobilo také to, že některé organizace se rozhodly na problému letiště zviditelnit. V Brně se již objevila i petice občanského sdružení „Za rozumné letiště BRNO“, která dává možnost občanům vyjádřit se, která ze dvou variant je pro ně přijatelná. Tato anketa je však zavádějící tím, že se v ní zapomnělo na jednu z nejjednodušších variant, a to na variantu nulovou. Vždyť k čemu Brno vzdálené od letiště v Praze 200 km, od Vídně cca 130 km potřebuje vlastní letiště? Zkušenosti ze zahraničí také napovídají, že vybudování nové přepravní kapacity (bez ohledu na to, zda se jedná o leteckou či automobilovou apod.) nevede k odlehčení dosavadních přepravních linek, ale že tato nová kapa-

cita vede k dalšímu nárůstu dopravy. S podobným efektem také počítají oba projekty na využití brněnského letiště, jejichž autoři se v souvislosti s vyprovokovaným nárůstem dopravy spoléhají na dodatečné získání zákazníků.

Nulová varianta na využití brněnského letiště, popř. zachování minimálního provozu především jako rezervní plochy pro přistání letadel, jež z důvodu podnebných či jiných nemohou přistát v Praze či Ostravě, představuje optimální řešení celého problému i z dlouhodobého hlediska. Za tímto názorem stojí i obyvatelé městské části Tuřany, kde stojí současné letiště. Přestože 2231 lidí se vyjadřovalo k výše popsané anketě sdružení „Za rozumné letiště BRNO“ nabízející výběr pouze mezi mezinárodním a uzlovým letištem, 32,9 % občanů nechce vůbec žádné letiště a 17,8 % občanů se vyslovilo pro zachování současného stavu. Tedy 50,7 % obyvatel z okolí letiště je proti jakémukoliv jeho rozvoji a 47,6 % souhlasí s minimálním rozvojem, tj. na letiště o kapacitě max. 1 milion cestujících ročně. Na druhé straně je pravdou, že tento postoj lidí z okolí letiště nebude pravděpodobně totožný s postoji všech obyvatel Brna. Lidé z Tuřan mají totiž již s letištem své nedobré zkušenosti. V roce 1985 měla být obec Tuřany kvůli fungování vojenského letiště vymístěna. I dnes, kdy je letiště zaměřeno na civilní provoz, si zástupci Tuřan stěžují, že kvůli letišti zmizely dva lesíky a že provoz letiště brání např. snahám o zalesňování či vyhlášení biokoridoru.

Že problémy s leteckou dopravou nejsou v Evropě ničím novým či ojedinělým, dokládá např. zpráva z Holandska, kde tisíce lidí (organizátoři udávají 12000, policie 4000) v neděli 21. května zablokovaly hlavní vchod na mezinárodní letiště Schiphol, aby tak vyjádřily svůj nesouhlas s plánovaným rozšířením letiště stavbou pátého terminálu schváleného nizozemskou vládou v únoru. Kdy se ozve i naše veřejnost?

Milan Štefanec

Boj o horu Pilsko

Polská hlubinně-ekologická organizace Pracownia na Rzecz Wszystkich Istot (PNRWI) je stejně jako Hnutí DUHA členem Mezinárodní koalice za záchranu lesů střední Evropy. O jejich úsilí zachránit unikátní Bělověžský prales jsme psali v minulém čísle PG. Nyní vás seznámíme s jejich lokální kampaní za účinnou ochranu hory Pilsko.

Pilsko je hraniční kopec na polsko-slovenské hranici nad Oravskou údolní nádrží. Zatímco ze slovenské strany chrání jeho vrchol přírodní rezervace, v Polsku jej v zimě rok od roku více devastují lyžaři – sjezdaři.

Výsledkem kampaně vedené PNRWI bylo, že Vojvodský úřad v Bielsko-Biale zadal Institutu ochrany přírody polské akademie věd vypracovat odbornou studii. Zpracoval ji vědecký tým pod vedením profesora Zbigniewa

Witkowskiego. Výsledek studie však nepomohl ochráně hory, ale dal naopak „vědecké“ pozhnání pro její další exploataci lyžařským průmyslem a navíc se stal jistým precedentem. Ničitelé přírody teď žádají Institut o vypracování podobných expertíz i v dalších horách. A byznys kvete.

Na Pilsku zatím jako památka po skončené lyžařské sezóně zůstávají zničené porosty kosodřeviny a jalovců, stromky polámané ve výšce jednoho metru, svahy doslova pokryté vrstvou nejružnějších odpadků a silná erose půdy. Lyžařských vleků přibývá, i když mnohé z nich jsou budovány bez řádného povolení, tedy ilegálně.

Ve svém dopise nám jeden z představitelů PNRWI Janusz Korbel píše: „Je-li zákon takto beztrestně porušován, nemůžeme čekat se založenými rukama. Nadešel čas radikálních činů. Divoká příroda na Pilsku ještě žije. V bezprostřední blízkosti lyžařského vleku č. 7 jsme našli stopy medvědice s dvěma medvědátý, trus tetřeva a stopy několika vlků. Příroda Pilska nás prosí o pomoc. Lidské arogance již bylo dost. Obracíme se na osoby i organizace, které nám přislíbily pomoc...“

Nevím, nakolik budeme schopni pomoci polským přátelům při radikálních akcích, rozhodně však můžeme poslat protestní dopisy osobám, které za ničení hory nesou zodpovědnost.

Zde jsou jejich adresy:

Wojewoda Bielski, Prof. Marek Trombski, Urząd Wojewódzki, ul. Piastowska 40, 43-300 Bielsko-Biala, Polska

Woj. Konserwator Przyrody, Andrzej Blarowski, Urząd Wojewódzki, ul. Piastowska 40, 43-300 Bielsko-Biala

Prof. Zbigniew Witkowski, Instytut Ochrony Przyrody PAN, ul. Lubicz 46, 31-512 Kraków

Jaromír Bláha

Bude Pernštejn obklopen radioaktivními odpady? aneb „první přeprava vyhořelého paliva do meziskladu Skalka“

Pod tímto názvem uspořádalo Hnutí DUHA společně s Děti Země 14. 6. 1995 tiskovou konferenci a happening.

V 10:30 se vydala skupina postav oděných v bílých kombinézách s ochrannými respirátory městem Brnem. Směřující k nádraží s barely vyhořelého paliva, které již předtím přepravil Mezinárodní pochod za bezjaderný svět z Temelína do Dukovan a posléze do Brna. Obyvatele Brna se bez problémů podařilo přesvědčit, že náklad je důkladně zajištěn a naprosto bezpečný, pakliže budou dodržovat patřičný odstup. Naložení do vlaku proběhlo hladce, cesta ubíhala rychle. Čím blíže byl náklad cíli, tím více lidí projevovalo zájem dozvědět se infor-

mace o budování centrálního meziskladu a tím více lidí projevovalo nelibost s tímto záměrem ČEZ. Tento trend vyvrcholil v Nedvědicích, kde naprostá většina lidí, které jsme potkali, chtěla, aby naše první přeprava vyhořelého jaderného paliva do této lokality byla také tou poslední.

Po dalších čtyřech kilometrech putování liduprázdnou krajinou nás 200 m od místa, kde má být ražena štola, náhodou potkali zástupci ČEZ, a.s. ve vínové šesttřináctce. Zapletli jsme s nimi hovor a jak už to bývá, největším argumentem pro podporu jaderné energetiky, který nabídli, byla všetečná otázka: „Kdopak Vás vlastně financuje?“ Odpověděli jsme: „A kdo Vás?“ a s tím jsme se rozešli.

Podél trati jsme umístili dva poutače označující místo, kde se zanedlouho „něco“ začne stavět.

Akce byla uspořádána, neboť ze čtyř míst, na kterých se uvažuje o možnosti budování centrálního meziskladu vyhořelého jaderného paliva, jsou přípravy nejdále právě v lokalitě Skalka u Pernštejna. V žádné jiné lokalitě ještě neprobíhá územní a stavební řízení pro geologicko-průzkumné práce, prováděné hornickým způsobem, zatímco zde se očekává vydání stavebního povolení v nejbližších dnech. Protože štoly vybudované pro průzkumné práce mohou být využity pro vlastní mezisklad, nelze se ubránit pocitu, že se vlastně začíná stavět část možná druhého českého meziskladu.

Přestože je Skalka vzdálena jen 30 kilometrů od Brna, naprostá většina Brňáků o tomto záměru netuší. I v lokalitě samotné jsou lidé, kteří slyší o meziskladu poprvé od nás.

Naštěstí již většina místních obyvatel o meziskladu slyšela a většina také tento záměr odmítá. Petici proti budování meziskladu podepsalo za 14 dnů 700 lidí, což je naprostá většina v nejbližších obcích. Argumentů je v petici spousta. Jde o přírodně velmi cennou lokalitu zahrnutou v přírodním parku Svratecká hornatina, nachází se zde třetí hygienické pásmo ochrany vod pro brněnskou oblast, již nyní je zde neúměrná koncentrace rizik na malém území: 17 milionů tun nízko radioaktivních odpadů v odkalištích, meziskládka vysoce toxických galvanických kalů, chemická úpravna uranové rudy, území je poddolováno chodbami uranových dolů, navíc těžba uranové rudy ve dvou dolech pokračuje, lokalitou prochází geologický poděbradský hlubinný zlom, existuje možnost havárie odkališť, která se nacházejí nad lokalitou meziskladu atd.

Vlastimil Mrňák

Hnutí DUHA vzniklo v Brně v roce 1989. Je to sdružení mladých lidí, které spojuje názor, že výhradním zdrojem našeho živobytí je příroda. Moderní civilizace podle našeho názoru tuto skutečnost nerespektuje: rozvíjí se neudržitelně, míří špatným směrem.

Příčinu současné ekologické a společenské krize vidíme ve zcestné filosofii neomezeného ekonomického růstu, v upachtěné honbě za stále větší spotřebou a v centralizaci společnosti. Přehlacení lidí zbožím i informacemi odvádí pozornost od problémů, na jejichž vyřešení závisí naše další přežití, a dokonce prostřednictvím ohlupujících reklam k bezohlednému konzumentství vybízí. Nevěříme ve schopnost politických stran překonat dnešní krizi.

Řešením je podle nás rozdrobování moci i výroby. Myslíme si, že vyvážené životní prostředí, mír a nenásilí jsou důležitější než materiální bohatství. Jsme přesvědčeni o nezbytnosti změny životního stylu. Alternativa, kterou máme na mysli, by byl život jistě skromnější co do spotřebních věcí, měl by však být klidnější, rozmanitější a hodnotnější, s harmonickými vztahy k přírodě, uměním a volným časem místo hmotného nadbytku.

Hnutí DUHA bylo v říjnu 1994 přijato za českého člena mezinárodní organizace Přátelé Země. Ta byla založena již v roce 1972 a prostřednictvím svých národních skupin působí z podobných pozic ve více než padesáti zemích i na mezinárodní úrovni.

Práce našeho hnutí je rozčleněna do tří velmi širokých programů:

I. Poslední generace

Program se zabývá etickými a společenskými souvislostmi ničení přírody. Jádrem je stejnojmenný měsíčník, v jeho rámci se též formuje nakladatelství (doposud vydalo dvě knihy – Jan Keller: Až na dno blahobytu a Hana Librová: Pestrí a zelení). Kromě toho působí na brněnském Centru Hnutí DUHA dvě pracovní skupiny. Skupina pro podporu lokálních aktivit (SPLAV) pomáhá lidem, jejichž živobytí, obce nebo přírodu v jejich okolí ohrožuje průmysl či byrokrati. Skupina Politické a ekonomické souvislosti (PES) sleduje vliv gigantických obchodních společností, mezinárodních bank a jiných nadnárodních společností na život, snaží se jej omezovat.

Hnutí Duha

II. Energie

V energetice, protože je základem hospodářství, se výrazně odráží stav naší společnosti, její bezohledná a krátkozraká honba za ziskem. Náhraza uhelných elektráren jadernými reaktory situaci zlepšit nemůže, protože je jen výměnou jednoho nebezpečí jiným, složitějším a dlouhodobějším. Řešením by měla být změna našeho přístupu ke spotřebě – tak, že budeme co nejrozumněji využívat tolik energie, kolik dokážeme vyrobit, aniž bychom přitom likvidovali planetu. V rámci programu působí protijaderná kampaň (věnuje se Temelinu, Dukovanům, uranovému průmyslu a meziskladům vyhořelého paliva) a kampaň „Za čistý vzduch a energii“, která se snaží prospívat severním Čechám.

III. Ozon

Ztenčování ozonové vrstvy je jedním z nejzávažnějších projevů ekologické krize. Kromě závažných zdravotních důsledků u lidí (rakovina kůže, oční onemocnění) má zvýšený průnik UV záření zhoubný vliv na řadu mikroorganismů významných pro globální ekosystém. Současné smlouvy o ozon ničících látkách (ONL) považujeme za nedostatečné. Naš program prosazuje bleskurychlé zastavení výroby a spotřeby ONL. S tímto cílem se snaží přispět k prosazení nového zákona. Působí též na podniky a snaží se informovat veřejnost, neboť stát tuto funkci plní nedostatečně.

Základnou Hnutí DUHA je síť místních skupin. Každá z nich se sama podle svého uvážení podílí na práci našich programů a dle svých sklonů si připravuje zvláštní místní aktivity. Páteří hnutí jsou tři centra. Hlavní brněnské poskytuje koordinaci a informační zázemí celku i jednotlivým kampaním, pražské má na starosti práci s tiskem a Parlamentem, olomoucké dokumentaci. Náplň práce jednotlivých center i celková koncepce našeho hnutí je určována radou, jejímiž členy jsou vedoucí programů a zástupci největších místních skupin.

Při všech svých aktivitách se striktně řídíme principem nenásilí.

Bližší informace vám rádi poskytneme na brněnském centru nebo na některé z níže uvedených adres.

Centrum Hnutí DUHA
Jakubské nám. 7
602 00 Brno
tel.: 05-42 21 04 38

Hnutí DUHA Praha
Lublaňská 18
120 00 Praha
tel.: 02-29 60 48

Hnutí DUHA Olomouc
Křížkovského 14
772 00 Olomouc
tel.: 068-55 08 467

Hnutí DUHA Plzeň
Tomáš Pruner
Houšková 24
301 54 Plzeň

Hnutí DUHA
Č. Budějovice
Lannova 53
370 01
České Budějovice

Hnutí DUHA
Broumovsko
Jirka Malík
Ledhujská 59
549 57 Police n. Metují
tel.: 0447-94 696

Hnutí DUHA Bratislava
Danuta Učnicková
Púpavová 41
841 04 Bratislava
tel.: 07-72 65 98

Hnutí DUHA Jesenicko
Středisko ekol. výchovy
Marcela Kaderková
Petrovická 251
794 01 Krnov
tel.: 0652-37 79

Hnutí DUHA Liberec
Dana Franzeová
Loučná 300
463 34 Hrádek nad Nisou

Hnutí DUHA Tábor
Pavel Doucha
Horky 2
390 01 Tábor

Hnutí DUHA
Hradec Králové
Jitka Marečková
Písečná 777
500 09 Hradec Králové
tel.: 049-25 760

Hnutí DUHA Ostrava
Radim Chomíč
Čechury 4465
708 00 Ostrava

Hnutí DUHA Opocno
Pavel Flégl
Zámek
517 73 Opocno
tel.: 0443-42 216

Hnutí DUHA
Valašské Meziříčí
Ivo Skoček
Křížná 588
757 00 Valašské Meziříčí
tel.: 0651-82 67

Hnutí DUHA Mostecko
Lubomír Gombos
Kubelíka 507/1336
434 01 Most

Hnutí DUHA Chrudim
Jirka Dosoudilová
V Tejnecku 602
537 01 Chrudim
tel.: 0455-31 601

Hnutí DUHA
Český Krumlov
Robert Laža
Větrná 304
382 11 Větrná

Hnutí DUHA
Modravsko
Martin Bláha
Modrava 90
341 94 Srní
tel.: 0187-99 301
(Jiří Ledvína)

Hnutí DUHA Senohraby
Marie Tomková
Senohraby 57
251 66 Senohraby

Hnutí DUHA Sušicko
Jirka Koreš
Ekofarma Žikov 1
341 82 Žikov

Hnutí DUHA Mělník
Dukelská 2504
276 01 Mělník
tel.: 0206-623042

**ROLI ŽENY
HRAJE
STÁLE MÉNĚ
A MÉNĚ LIDÍ**

Loesje

P.O.-BOX 1045 6801 BA ARNHEM HOLLAND

Placeno převodem z účtu 041101-0611200001/3700, COOP Banka
NOVINOVÁ ZÁSILKA

Odesílatel:
Hnutí DUHA
Jakubské nám. 7
602 00 BRNO
tel.: (05) 42 21 04 38

